

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏR İNSTİTUTU**

**Mircəfər Həsənov, Nabat Cəfərova,
Cəmilə Bəhmənova**

**İBTİDAİ SİNİF MÜƏLLİMLƏRİ ÜÇÜN
KURİKULUMUN MƏZMUNU VƏ HƏYATA
KEÇİRİLMƏSİ YOLLARI
(METODİK VƏSAİT)**

B A K I – 2014

**Tərtibçilər: professor Mircəfər Həsənov,
dosent Nabat Cəfərova,
baş müəllim Cəmilə Bəhmənova**

Elmi redaktor: professor Fikrət Xalıqov

Rəyçi: professor Rüşət Hüseynzadə

Rəyçi: dosent Zərifə Əliyeva

Rəyçi: dosent Polad Mədədov

Rəyçi: dosent Könül Məmmədova

Ön söz

Ulu öndər Heydər Əliyevin **“Cəmiyyətin gələcək tərəqqisi indi gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən asılıdır”** fikrinə istinadən deyə bilərik ki, şagirdərdə yeni keyfiyyətlərin formalaşmasında həlledici amil kimi təhsilin rolu danılmazdır. Kurikulum təhsili şagirdlərdə əzbərçilik deyil, sərbəst düşünmə, öyrəndiklərini tətbiq etmə bacarığını, məntiqi təfəkkürünü inkişaf etdirir.

Azərbaycan təhsil sistemində "kurikulum" yeni bir anlayışdır və o, təlim prosesi ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin təşkilini və həyata keçirilməsini əks etdirən konseptual sənəd kimi başa düşülür. Milli kurikulum konseptual sənədi özündə təhsilalanlar üçün zəruri kompetensiyaları, məzmun və qiymətləndirmə standartlarını, hazırkı tədris planı və proqramlarını, şagirdə və onun hazırlıq səviyyəsinə verilən tələbləri, hər bir dərsin konkret inkişafetdirici məqsədlərini, metodik təminatını, dəyərləndirmə modelini, texniki təchizatını və s. əks etdirir. Müəllim və məktəb qarşısında duran vəzifələri və onların konkret həlli yollarını göstərir.

Milli Kurikulum bilavasitə aşağıdakı funksiyaların reallaşdırılmasına xidmət edir:

-ümumi təhsilin pillələri, bu pillələrdə tədris olunan fənlər arasında əlaqələrin və ardıcılığın təmin edilməsi;

-fənlərin məzmununun cəmiyyətin tələbatına uyğun daim təkmilləşdirilməsi və yeniləşdirilməsi;

-təlim texnologiyalarının çevikliyi və interaktivliyinin təmin olunması;

-nəticəyönümlü fənn kurikulumlarının hazırlanıb tətbiq olunması;

-təlim mühitinin, təhsil fəaliyyətinin səmərəliliyinin, təlimin inkişafetdirici və qabaqlayıcı xarakterinin, bilik, bacarıq və vərdişlərin təhsil pillələri üzrə konsentrik prinsip əsasında müəyyənləşdirilməsinin təmin olunması;

-şagird nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi və stimullaşdırılmasının təmin edilməsi.

Bununla belə, islahatlar çərçivəsində görülən işlər ilbəl dərinləşdikcə nəzərə alınması, yerinə yetiriləsi aktual məsələlərin miqyası da genişlənilir, qarşıya qoyulan vəzifələr getdikcə mürəkkəbləşir. Həmin vəzifələri tələb olunan səviyyədə həyata keçirmək üçün işə təhsili idarə edən orqanların, təhsil prosesinin nəzərdə tutulan bütün iştirakçılarının zəruri metodik vəsaitlərlə sistemli şəkildə təmin olunması ən vacib şərtədir. Bu gün təhsil sahəsində reallaşdırılan islahatların hədəfi elə müəyyənləşdirilib ki, onların əsasını təşkil edən ideyaların əsl mahiyyəti proses iştirakçılarının hər birinə aydın olmazsa, uğurlu nəticələrdən, məktəblərdə islahat ab-havasından, şagirdlər üçün inkişafyönümlü təlim mühitinin yaradılmasından danışmağa dəyməz.

Hazırda məktəblərin bir çoxu şagirdlərin təhsilini tələb olunan səviyyədə qurmaları, inkişaflarının təmin edilmələri üçün lazımı infrastruktura malik

dirlər. Bununla belə, bir sıra məktəblərdə normal təhsil mühitinin yaradılması, maddi-texniki təchizat və kadr təminatı baxımından müəyyən problemlər vardır. Bunlar, əlbəttə, obyektiv səbəblərdir və tədrisçən aradan qaldırılacaqdır. Lakin məktəbin təhsilalanın dostuna çevrilməsi üçün daha zəruri amillər mövcuddur ki, bunların təmin edilməsi maddi çətinliklərdən asılı olmayaraq, sırf mənəvi psixoloji, pedaqoji mahiyyət daşıyır. Həmçinin müəllimlərin lazımı nəzəri, metodik, praktik məlumatlara yiyələnməsi müvəffəqiyyətin təminatçısıdır.

Məhz Azərbaycanda yeni kurikulum islahatının həyata keçirildiyi, yeni pedaqoji texnologiyaların məktəblərimizə ayaq açdığı, Avropa təhsil sistemində inteqrasiyanın gücləndiyi indiki şəraitdə “İbtidai sinif müəllimləri üçün yeni kurikulumun məzmunu və həyata keçirilməsi yolları” adlı vəsaiti uğurlu addım hesab etmək olar.

Bu vəsait müəllimlərin kurikulum üzrə nəzəri, metodik, praktik məlumat mənbəyi kimi əhəmiyyətlidir.

MİLLİ KURİKULUMUN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Milli kurikulum təhsilin məzmunu (ümumtəlim nəticələri, məzmun xətləri, əsas və alt standartlar), təşkili (fəal dərslərin təşkili prinsipləri, fəal dərslərin planlaşdırılması, fəal dərslərin forma və üsulları) və qiymətləndirilməsi (qiymətləndirilmə mexanizmləri və standartları) ilə bağlı bütün sənədləri özündə əks etdirən konseptual sənəddir.

Azərbaycan təhsil sisteminə 90-cı illərdən başlayaraq yeni pedaqoji terminalogiya kimi daxil olmuşdur. Bu “Kurikulum” pedaqoji terminalogiyası idi. Daha sonralar elm və təhsil sahələrində termin kimi işlənməyə başlamışdır. Kurikulum təhsilin məzmunu, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün məsələləri özündə əks etdirir. Kurikulumun əsasını tərtib, tətbiq, qiymətləndirmə və təhlil təşkil edir.

Kurikulum nədir? Kurikulum mənşəcə latın sözü olub lüğəti mənası “yol”, “istiqlamət” deməkdir. Kurikulum termininin Azərbaycan və rus dillərində ekvivalenti yoxdur, lakin bu söz beynəlxalq təhsil ədəbiyyatında geniş istifadə olunur. Ona görə də Azərbaycanın təhsil işçiləri tərəfindən bu terminin Azərbaycan dilində qəbul edilməsi tövsiyə olunur.

Kurikulum islahatını zəruri edən bir sıra səbəblər vardır:

- *Cəmiyyətdə yeni ictimai münasibətlərin yaranması*
- *Dünya təhsil sisteminə inteqrasiya-informasiya əsrinin tələbləri*

- *Təhsilin məqsəd və vəzifələrinə yeni baxış və yanaşmaların formalaşması*

- *Mövcud ümumi təhsil proqramlarının müasir tələblərə cavab verməməsi*

- *Planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid və s.*

Müasir kurikulumun ənənəvi təhsil proqramından bir sıra üstünlükləri vardır. Fənn kurikulumlarının səciyyəvi cəhətlərinin müqayisəli təsvirinə nəzər salaq:

Ənənəvi tədris proqramı	Milli kurikulum
Ənənəvi təhsil proqramı <i>bilikyönlümlüdür</i>	Müasir kurikulum <i>şəxsiyyət-yönlümlüdür</i>
Ənənəvi təhsil proqramı <i>müəllimyönlümlüdür</i>	Müasir kurikulum <i>isə</i> <i>şagirdyönlümlüdür</i>
Ənənəvi təhsil proqramı <i>fənyönlümlüdür</i>	Müasir kurikulum <i>isə</i> <i>nəticəyönlümlüdür</i>
Ənənəvi təhsil proqramında <i>fəndaxili və fənlərarası əlaqə məqsədyönlü və sistemli xarakter daşımır</i>	Müasir kurikulumunda <i>isə integrativlik əsas prinsip kimi qəbul olunub</i>
Ənənəvi təhsil proqramı <i>təklifyönlümlüdür</i>	Müasir kurikulum <i>isə</i> <i>tələbyönlümlüdür</i>
Bəzi fənlər üzrə qiymət normaları <i>müəyyən edilib</i>	Qiymətləndirmə standartları <i>və mexanizmləri müəyyən edilib</i>

Kurikulumun növləri:

Rəsmi Kurikulum

Bu, rəsmi məktəb sistemində biliklərin tədrisi ilə əlaqədar olan xüsusi bir kurikulum növüdür. O, aşağıdakılardan ibarətdir:

- Kurikulum üzrə gələcək perspektivlər
- Kurikulum siyasəti üzrə müddəalar
- Əsas prinsiplər
- Ümumi təlim nəticələri
- Məktəbdə tədris olunan hər bir fənn üzrə konkret təlim məqsədləri
- Hər bir fənnə ayrılan vaxt
- Mövzular və məzmun
- Hər bir fənn üzrə qiymətləndirmə və dəyərləndirmə
- Dərslər və dərslər planları.

Qeyri-rəsmi kurikulum

Bu, rəsmi məktəb kurikulumunun tərkib hissəsi olmayan biliklərin tədrisi, yəni, şaxmat klubları, dram klubları, astronomiya klubları və s. ilə bağlı olan kurikulumdur.

İnteqrasiya olunmuş kurikulum

Bu növ kurikulum fənn sahələri üzrə təlimin asanlaşdırılmasına xidmət edir. Bu, əksər hallarda əsas təlim məqsədləri ətrafında cəmləşir və ayrı-ayrı fənlərlə bağlı bilikləri əhatə edir. İnteqrasiya olunmuş kurikulumun əsasında belə bir epistemoloji dəlil vardır ki, bütün biliklər bir-birilə bağlıdır və müxtəlif məzmun və vəziyyətlər arasında nə qədər sıx əlaqə

olarsa, şagirdlərin dərkətmə qabiliyyəti bir o qədər güclü olar.

Digər kurikulum növləri bunlardır: **əhatəli kurikulum, nəticələrə əsaslanan kurikulum, fənlərə əsaslanan kurikulum.**

Milli kurikulumun strukturu:

Ümumi təhsil pilləsi üzrə kurikulum

1. Ümumi təhsil səviyyələri üzrə ümumi təlim nəticələri

1.1. İbtidai təhsil üzrə ümumi təlim nəticələri

1.2. Ümumi orta təhsil üzrə ümumi təlim nəticələri

1.3. Tam orta təhsil üzrə ümumi təlim nəticələri

2. Ümumi təhsilin səviyyələri üzrə məzmun standartları

2.1. İbtidai təhsil səviyyəsi üzrə məzmun standartları

2.2. Ümumi orta təhsil səviyyəsi üzrə məzmun standartları

2.3. Tam orta təhsil səviyyəsi üzrə məzmun standartları

3. Ümumi təhsil pilləsində tədris edilən fənlər

3.1. İbtidai təhsil səviyyəsində tədris edilən fənlər

3.2. Ümumi orta təhsil səviyyəsində tədris edilən fənlər

3.3. Tam orta təhsil səviyyəsində tədris edilən fənlər

4. Ümumi təhsil səviyyələri üzrə həftəlik dərslər və dərslərdən məşğələ saatlarının maksimum miqdarı

5. Ümumi təhsil sistemində pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri

6. Təlim nailiyyətlərinin (nəticələrinin) qiymətləndirilməsi və monitorinqi

FƏNN KURIKULUMUNUN STRUKTURU VƏ MƏZMUNU

- **Giriş**

- Fənnin məqsəd və vəzifələri, onun əhəmiyyətinin əsaslandırılması

- Fənnin xarakterik xüsusiyyətləri

- **Fənnin məzmunu**

- ❖ Təhsil pillələri üzrə ümumi təlim nəticələri

- ❖ Fənn üzrə məzmun xətləri və onların əsaslandırılması

- ❖ Hər bir sinif üzrə ümumi təlim nəticələri (əsas məzmun standartları)

- ❖ Ümumi təlim nəticələri əsasında zəruri minimum və daha yüksək səviyyəli alt- standartların müəyyənləşdirilməsi və əsaslandırılması

- ❖ Fənlərarası və fəndaxili inteqrasiya

- ❖ Ümumi təlim nəticələrinə əsasən, şagird nailiyyətlərinə verilən minimum tələblərin təsviri

- **Təlim strategiyaları**

- ✚ Fənn üzrə təlimin təşkilinə verilən əsas tələblərin təsviri

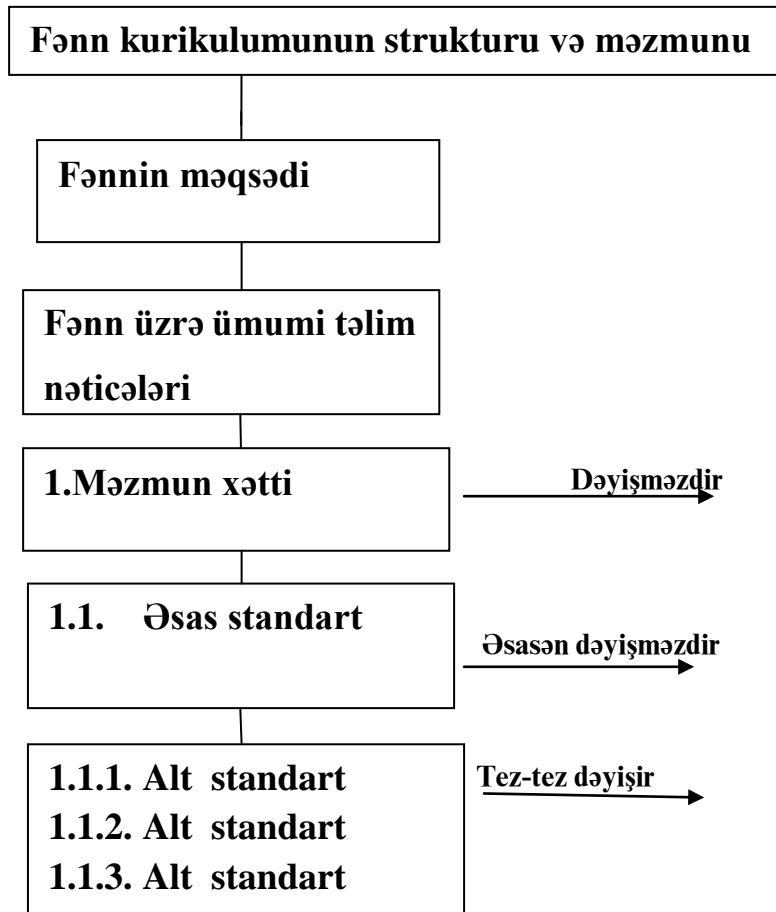
- ✚ Forma və üsulların təkmilləşdirilməsi barədə tövsiyələr

- ✚ Müəllimin təlim fəaliyyətinin planlaşdırılmasına dair nümunələr

- **Qiymətləndirmə nümunələrinin hazırlanması**

- Kurikulum üzrə qiymətləndirmə vasitələri

- Təhsil pillələri üzrə yekun qiymətləndirmə vasitələri

Əsas standartın funksiyaları :

- Fənlər üzrə müəyyən olunan təlim nəticələrini məzmun xətləri üzrə ümumi şəkildə ifadə edir.
- Sınıf və fənlər üzrə summativ qiymətləndirmənin aparılmasını təmin edir.

Alt-standartların funksiyaları:

- Təlim məqsədlərinin dəqiq müəyyən olunması üçün etibarlı zəmin yaradır.
- Təlim strategiyalarının düzgün seçilməsində mühüm rol oynayır.
- Təlimdə inteqrativliyi təmin edir.
- Təlimin məzmununun davamlı inkişafını təmin edir.

Azərbaycan dili kurikulumu bu fənn üzrə məqsəd və vəzifələri müəyyənləşdirən və ona doğru istiqamətlənmiş standartların reallaşması üçün zəruri fəaliyyətləri əhatə edən konseptual sənəddir. Bu sənəd hazırlanarkən cəmiyyətimizin ehtiyac və tələbləri, şagirdlərin imkanları, meyil və maraqları nəzərə alınmışdır. Burada fənn üzrə ümumi təlim nəticələri, məzmun standartları, müəllim və şagird fəaliyyətinə aid texnologiyalar və qiymətləndirmə məsələləri əhatə edilmişdir. Azərbaycan dili təliminin məqsəd və vəzifələrinə uyğun olaraq, **məzmun xətləri** təhsilin bütün pillələri üzrə aşağıdakı kimi təyin edilmişdir:

1) dinləyib - anlama və danışma; 2) oxu; 3) yazı; 4) dil qaydaları.

MƏZMUN STANDARTLARININ QURULUŞU

Məzmun standartı =bilik + fəaliyyət

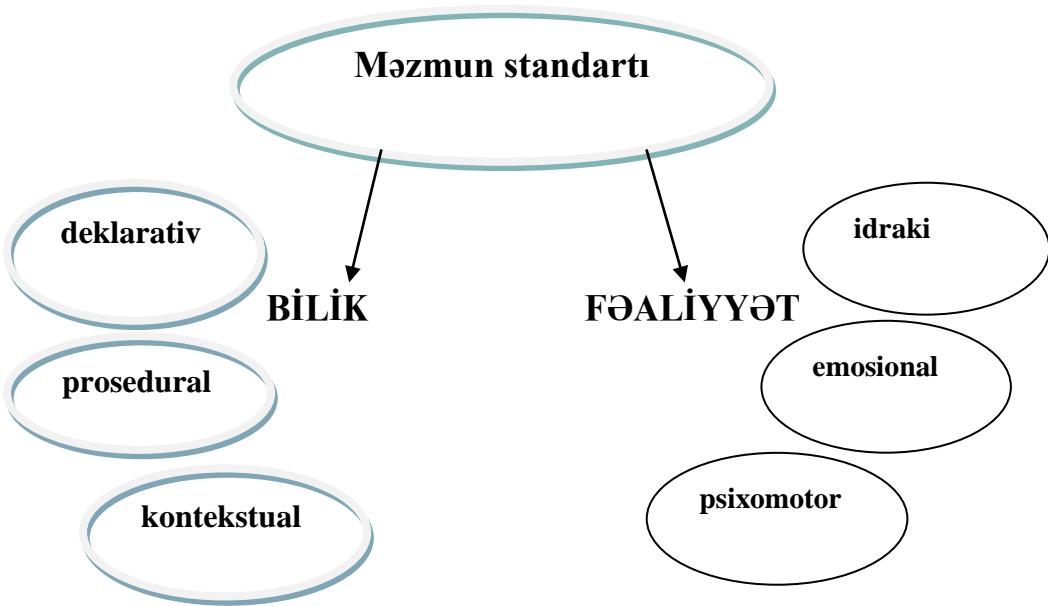
1.2. Şifahi nitq bacarıqlarına malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.2.1. Müşahidə etdiyi əşya, hadisələr haqqında və şəkillər üzrə **danışır**

1.2.2. Dialoqlarda sadə nitq etiketlərindən **istifadə edir.**

1.2.3. Nitqində sadə bədii ifadələrdən **istifadə edir.**

1.2.4. Nitqində müvafiq jest və mimikalardan **istifadə edir.**

Biliyin kateqoriyaları: 1)deklarativ, 2) prosedural, 3) kontekstual

❖ **Deklarativ bilik**-məlumat xarakterli biliklərdir. Bura anlayışlar, məlumatlar, faktlar daxildir.

❖ **Prosedural bilik**-fəaliyyətin icrasına dair proseduraları əhatə edən biliklərdir.

❖ **Kontekstual bilik**-problemin həll edilməsi yolu ilə əldə edilən yeni biliklərdir.

Fəaliyyətin növləri: 1) idraki, 2) emosional, 3) psixomotor

✓ **İdraki fəaliyyətə daxildir:** tanımaq, izah etmək, nümunə göstərmək, istifadə etmək, təhlil etmək, müqayisə etmək, dəyərləndirmək.

✓ **Emosional fəaliyyətə daxildir:** izah etmək, təsvir etmək, şərh etmək, reaksiya vermək, təqdim etmək.

✓ **Psixomotor fəaliyyətə daxildir:** rəqs etmək, qaçmaq, yazmaq, rəsm çəkmək, yapmaq, quraşdırmaq.

Bu qeyd olunan fəaliyyət növləri (bacarıqlar) inkişaf səviyyəsi üzrə taksanomiyalarda iyerarxik qaydada yerləşdirilib. Taksanomiyalar təlim fəaliyyətinin, mənimsəmənin səmərəli təşkilində mühüm rol oynayır.

Blum taksanomiyası (idrak fəaliyyəti üzrə)

İdraki bacarıqlar	Təfəkkürün inkişaf mərhələləri
Bilmə	xatırlamaq, tanımaq, göstərmək, sadalamaq, adlandırmaq
Anlama	izah etmək, nümunə göstərmək, öz sözləri ilə təsvir etmək, fərqləndirmək
Tətbiq etmə	həll etmək, istifadə etmək, cümlə qurmaq

Təhlilətmə	hissələrə ayırmaq, strukturunu müəyyənləşdirmək, müqayisə etmək
Sintezətmə	yaratmaq, plan tutmaq, tərtib etmək
Dəyərləndirmə	münasibət bildirmək, qərar qəbul etmək

Affektiv-emosional (ünsiyyət) taksanomiyası

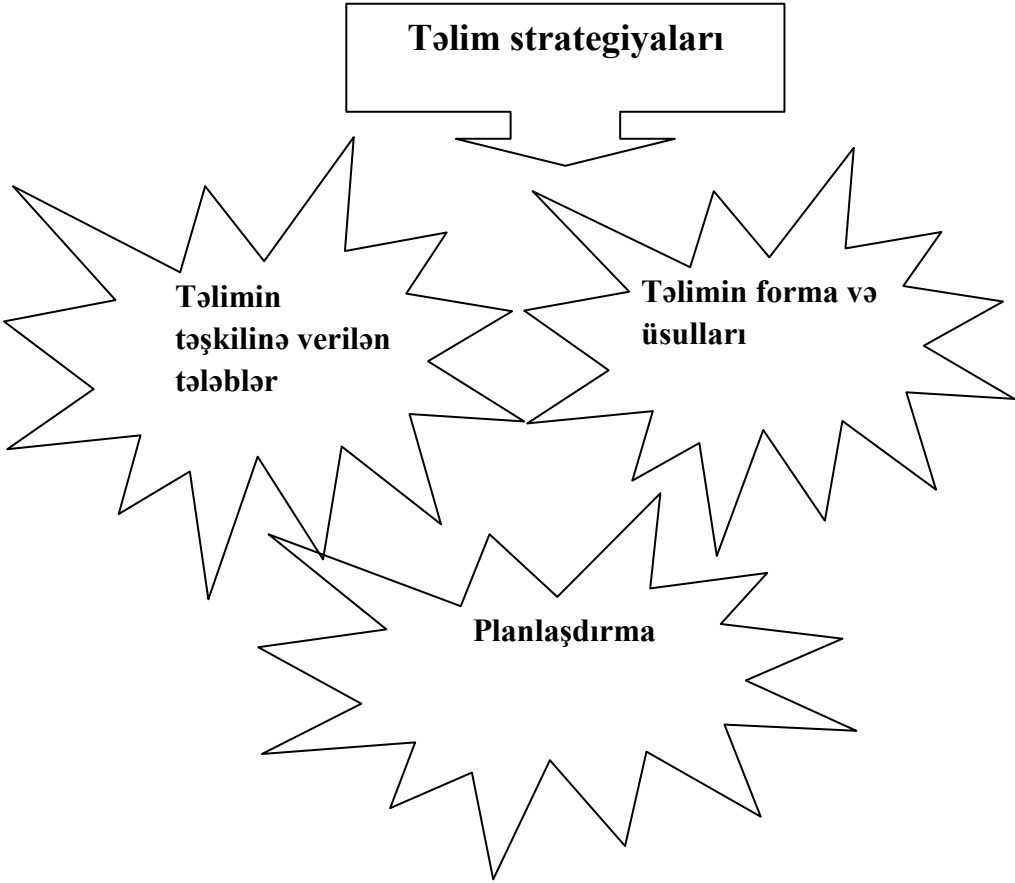
Səviyyə	Şagirdlərin davranış xüsusiyyətləri
Məqbul saymaq	Şagird hər hansı təlim fəaliyyətində iştirak etmək üçün stimullaşdırılır
Reaksiya vermək	Şagird hər hansı təlim fəaliyyətində fəal iştirak edir, suallara cavab verir, hadisələrə reaksiya verir.
Dəyərləndirmək	Şagird hər hansı əşya və hadisənin dəyərləndirilməsinə xidmət edir
Təşkil etmək	Ümumilikdə dəyərlə sisteminin yaradılmasına aid edilir
Dəyər və ya dəyərlər sistemini xarakterizə etmək	Bu mərhələdə şagird davranışlarını nəzarətdə saxlayan və həyat tərzini müəyyənləşdirən dəyərlər sisteminə malikdir

Psixomotor bacarıqlar (fiziki inkişafın mərhələləri)

Mərhələ	Fəaliyyətin xüsusiyyətləri
Hissetmə	Hərəkətlərin icrasından əvvəl öz imkanlarını müəyyənləşdirir
Hazırlıma	Hərəkətlərin icrasına hazırlıq işləri aparır
Təqlid etmə Mexanizmin mənimsinməsi	Nümayiş etdirilən hərəkətləri təkrarlayır Hərəkətləri qaydalara uyğun yerinə yetirir.
Mükəmməl icra	Formalaşmış hərəkətlər nümayiş etdirir
Uyğunlaşma	Hərəkətin icrası zamanı yaranmış problemi həll etmək üçün davranışında dəyişiklik edir
Yaradıcılıq	Yeni fəaliyyət nümunələri yaradır

MÜASİR KURİKULUMLAR VƏ TƏLİM STRATEGİYALARI

1. Təlimin təşkilinə verilən əsas tələblər bunlardır:

- ❖ pedaqoji prosesin tamlığı;
- ❖ təlimdə bərabər imkanların yaradılması;
- ❖ şagirdyönümlülük;
- ❖ inkişafyönümlülük;

- ❖ fəaliyyətin stimullaşdırılması;
- ❖ dəstəkləyici mühitin yaradılması.

FƏAL TƏLİM FORMALARI

Fəal təlim zamanı – fərdi iş, cütlərlə iş, kiçik qrupla iş və böyük qrupla-kollektivlə iş formalarından istifadə olunur.

Qrup təlimi – fəal təlimin tərkibinə daxildir. Qrup təlimi iş formasıdır. **Qrup işi** – Bir neçə şagirdin hər hansı bir problemin həllinə yönəldilmiş birgə fəaliyyəti prosesidir.

Müxtəlif bölünmə texnikalarından istifadə etməklə (şəkilərlə, həndəsi fiqurlar, rəngli kağızlar, şəhər adları, ilin fəsilləri, ad günləri, güllər və s.) kiçik qrupa bölünmə (hər qrupda 3–6 nəfər olmaqla) aparılır. Qrup işi zamanı şagirdlər birgə fəaliyyət göstərir, müxtəlif problemi birgə həll edirlər. Hər bir şagird öz fikrini sərbəst söyləyir, başqalarını maraqla dinləyir, yeri gəldikdə suallar verir və təkliflər irəli sürür.

Qrup işinin təşkilində müəllimin vəzifələri

- İşin məqsədini, planını və vaxtını müəyyənləşdirməlidir.
- Qrup işi üçün lazım olan didaktik materialları əvvəlcədən paylamalıdır.
- Dərsin məqsədinə uyğun olaraq qruplara bölmənin üsulları əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir.

- Qrup iştirakçılarında təlimatı dəqiq verməli və yazı taxtasında qeyd etməlidir.
- İşin vaxtını və müddətini müəyyənləşdirməlidir.
- Qrup işinin qaydalarını müzakirə etməli və nəticəyə gəlməlidir.
- Qiymətləndirmə meyarlarını şagirdlərin nəzərinə çatdırmalıdır.

Qrup işində müəllimin davranış qaydaları

- qrup işi zamanı qrupa nəzarət etməli;
- lazım gələrsə (çətinlik yaranarsa, izaha ehtiyac olarsa) şagirdlərin işinə müdaxilə etməli;
- şagirdlərə yönəldici suallar verməli, onların işini istiqamətləndirməli;
- şagirdlərin suallarına cavab verməli;
- çətinlik yarananda yardım etməli;
- zəif (təlimdə geri qalan) şagirdlərə daha çox diqqət yetirməli;
- şagirdləri qiymətləndirməli və dəstəkləməli.

Qrup işində şagirdlərin davranış qaydaları

- qrup işi zamanı fəal olmalı;
- birgə işləməli, əməkdaşlıq etməli;
- öz fikrini sübut etməyi bacarmalı;
- digərlərinin fikrinə hörmətlə yanaşmalı;
- hər kəsə öz şəxsi fikrini söyləməyə imkan yaratmalı, təmkinli olmalı;
- yaxşı mənada rəqabət aparmalı;

- problemin həllində kompromis yollar axtarmalı;
- mövzu ətrafında danışmalı və vaxtdan səmərəli istifadə etməli;

- iş zamanı sakitliyə riayət etməli.

Qrup işi – şagirdin inkişafında böyük rol oynayır. Qrup işi zamanı təlim, tərbiyə və inkişaf sıx vəhdətdə olur.

Qrupda işinin əsas istiqamətləri

- Şagirdləri problemin birgə (kollektiv şəkildə) həll edilməsinə cəlb edir.

- Hər bir kəsə öz fikrini sərbəst söyləmək və dinləmək imkanı yaradır, başqalarını dinləməyi öyrədir.

- Problemin həllində müxtəlif nöqtəyi – nəzərlərin, yanaşmaların və üsulların olmasını göstərir.

- Digər şagirdlərin mövqeylərinə (şəxsi fikirlərinə) hörmətlə yanaşmağı öyrədir.

- Hər bir şagirdin təlim prosesinə cəlb olunmasını təmin edir.

- Şagirdlərin şəxsi inkişafı üçün imkan yaradır.

- Bütün şagirdlərə öz şəxsi və qrup üzvlərinin imkanlarını dərk etməsinə və həyata keçirməsinə şərait yaradır.

- Müstəqil öyrənmə qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsinə imkan yaradır.

- Təlimin fərdiləşdirilməsinə imkan yaradır.

Qrup təlimi fəal təlimin tərkibinə daxildir. Qrup işində – öyrədici, tərbiyəedici və inkişafetdiricilik

məsələləri sıx əlaqədə olur. Qrup işi şagirdlərin inkişafında, məlumatın qavranılmasında, ünsiyyət və əməkdaşlıq vərdislərinin formalaşdırılmasında böyük rol oynayır.

Qrup işi zamanı müəllimlərin üzləşdiyi problemlər nədən yaranır?

Müəllim:

- qruplara bölmə qaydalarını bilməyəndə;
- təşkilatı proseslər vaxt itkisinə səbəb olanda;
- səs–küyü aradan qaldırmaq mümkün olmayanda;
- bəzi uşaqlar digərləri ilə birlikdə işləmək istəməyəndə;
- sinfi təşkil edə bilməyəndə;
- qruplarda iş əməkdaşlıq əsasında qurulmayanda;
- şagirdlər işi düzgün istiqamətdə aparmayanda;
- şagirdlər işi əyləncə kimi qavrayanda;
- kağızdan istifadədə israfçılığa yol veriləndə;
- bütün sinfi idarə etmək üçün diqqəti paylaşdırma bilməyəndə.

Qrup işi zamanı şagirdlərin qarşılaşdığı problemlər:

- məqsədyönlü işləyə bilmirlər, fikirləri dağılır (və ya dağınıqdır);
- işi qısa müddətdə həyata keçirə və vaxta qənaət edə bilmirlər;
- passiv olmağa vərdiş edirlər;
- həddindən artıq fəallıq göstərərək, digərlərinə fikir söyləməyə imkan vermirlər;

- şagirdlər əməkdaşlıq edə bilmirlər;
- bir – birini tənqid edirlər;
- bir – birinə qulaq asmırlar;
- bir – birinə təzyiq göstərirlər;
- uşaqlar müxtəlif qrup və rollarda iştirak etməyi bacarmırlar.

Problemlərdən çıxış yolları:

- uşaqlarla birlikdə qrupda işin qaydalarını hazırlamalı;
- qruplara bölünmək üçün müxtəlif əsaslar seçilməli;
- qrupları və uşaqlar tərəfindən yerinə yetirilən rolları dəyişməli;
- tapşırıqlar hazırlayarkən uşaqların təfəkkür səviyyələrini nəzərə almalı;
- şagirdlərdən biri cavab verdikdə digərləri öz dəftərlərində onlarda yaranan sualları və əlavələri qeyd etməli;
- şagird – liderə əlavə mürəkkəb tapşırıq verməli;
- şagird – lider müəllimin köməkçisi kimi çıxış etməli;
- qrup işinin qiymətləndirilməsini sinif vasitəsi ilə həyata keçirməli.

Qrupun qiymətləndirilməsi

Qrupun qiymətləndirilməsi 3 cür aparıla bilər: qrafik, meyar cədvəli və qrupdaxili qiymətləndirmə və ya özünüqiymətləndirmə.

1) **Qrafik** – lövhədə qrafik çəkilir. Şkalalar, qiymətlər və qrupların nömrələri əks etdirilir. Qrupun nailiyyətlərindən asılı olaraq qrafikdəki xətt qalxa, ya da enə bilər.

2) **Meyar cədvəli** – cədvəlin sətirlərində qrupların nömrələri və sütunlarında qiymətləndirmə meyarları qeyd edilir. Qiymətləndirmə zamanı müəllim hər qrupun qarşısında meyara müvafiq olaraq “+” və ya “-” işarələri ilə qrupun nailiyyətlərini qeyd edir.

3) **Qrupdaxili qiymətləndirmə və ya özünüqiymətləndirmə** – Qrupun hər bir nümayəndəsinə qrup iştirakçılarının adları və qiymətləndirmə meyarları qeyd edilmiş cədvəl paylanılır. Hər nümayəndə həm özünü həm də yoldaşlarını meyarlar əsasında (“+” və ya “-” işarələri ilə və ya rəqəmlərlə: - simvollarla, xoş sözlə və ya üsullarla:) qiymətləndirir. Bu müəllim və şagirdlərin özləri tərəfindən, yaxud qruplar tərəfindən aparılır.

FƏAL TƏLİM ÜSULLARI (METODLARI)

Fəal təlim yaradıcı metod olmaqla yanaşı, geniş anlayışdır. Bu metodun mahiyyəti problemin əsasən şagirdlər tərəfindən tədqiq edilməsidir ki, bu zaman müxtəlif cür iş formalarından istifadə etmək olar. Məsələn: bütün siniflə iş, qruplarla iş, cütlərlə iş və ya fərdi iş.

Fəal təlim metodunun xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi səciyyələndirmək olar:

- təlimin subyekt – subyekt xarakter daşması;

- şagirdlərin fəal öyrənmə mövqeyi, təfəkkurun müstəqilliyi və sərbəstliyi;
- şagirdlərin bütün dərs prosesində fəallığı;
- dərsin əvvəlində problemlə situasiyanın yaradılması və problemin həlli prosesi;
- düşündürücü və istiqamətləndirici suallar vasitəsi ilə şagirdlərin yeni bilikləri müstəqil «kəşf» etməsinə yönəldilməsi;
- dərsin tədqiqat üsulu vasitəsi ilə keçirilməsi;
- dərsin dialoq şəklində aparılması, əks əlaqənin yaradılması;
- əməkdaşlıq və qrupda qarşılıqlı fəaliyyət;
- həyatı məqsədlərə nail olmaq üçün biliklərin yaradıcı tətbiqi.

MOTİVASİYANIN YARADILMASI YOLLARI

MOTİVASİYA–Hər hansı bir fəaliyyətin mexanizmini işə salan sövqedicidir. Fəal dərstdə motivasiya dərslərin vacib komponentidir, təfəkkür prosesini hərəkətə gətirən və şagirdlərin idrak fəallığına təkan verən prosesdir.

Motivasiya – problemin qoyulması və fərziyələrin irəli sürülməsinə və təlimə maraq yaradılmasına xidmət etməlidir

Müəllim motivasiyanı müxtəlif yollarla yaratmağı bacarmalıdır. Məsələn:

1) Rəmzi (simvolla) materialların şərh edilməsi ilə – Bu şəkil, simvol, əşya, rəvayət, tapmaca, atalar sözləri, şeir parçası, təbii materiallar, qrafik və s. ola bilər.

2) Sualların verilməsi ilə – 3 cür fəallaşdırıcı sualdan istifadə etmək olar:

a) ... haqqında biz nəyi bilirik və nəyi bilmirik? ... haqqında daha nələri bilmək istəyirik?

b) Açıq sualların verilməsi ilə – (iki və ya çox cavab verməyə imkan yaradan suallar vasitəsilə)

c) Öyrənilən mövzuya aid «Acar» sözlər vasitəsilə qurulan suallar – («acar» sözlər: xüsusiyyətlər, növlər, rol, əhəmiyyət, səbəb, nəticə, əlaqə, qüsurlar və üstünlüklər, struktur funksiya, qayda, xassələr və s.)

3) Problemin müxtəlif yollarla həll edilməsi ilə

FASİLİTASİYA–Fəal təlim zamanı müəllimin bələdçi rolunu müəyyən edən əsas funksiya

fasilitasiya adlanır. Fasiltasiya aşağıdakılara əsaslanır:

- müəllim və şagirdlərin birgə əməkdaşlığına;
- onların qarşılıqlı hörmət və ehtiramına;
- şagirdlərin olduqları kimi qəbul edilməsi və müəllim tərəfindən daim dəstəklənməsinə;
- şagirdlərin qabiliyyətlərinə inanma;
- şagirdlərdə öyrənmə motivasiyası və stimulun yaradılmasına.

Fasilitasiya – qrupda diskussiyanın təşkili; fəallaşdırılması və səmərəli yönəltmə prosesidir. Bu prosesin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, dərstdə məlumatı fasilitator (müəllim) deyil, qrup (şagirdlər) çatdırır.

Fasilitatora vacib olan keyfiyyətlər:

- müəllimin hər şagirdə xüsusi etibar və hörmətlə fərdi yanaşması;
- müəllim və şagirdlərin birgə əməkdaşlığı, onların qarşılıqlı hörmət və etibarı;
- şagirdlərin olduqları kimi qəbul edilməsi və onların müəllim tərəfindən daim dəstəklənməsi;
- şagirdlərin qabiliyyətlərinə inam;
- xeyirxahlıq, ədalətlik, şəffaflıq ;
- şagirdlərdə öyrənməyə həvəs və stimulun yaradılması;
- şagirdlərin sinif mühitinə, müəllimin xüsusi münasibətlərinə uyğunlaşması.

Fasilitasiya bacarıqları aşağıdakılardır:

- Sualvermə bacarığı
- Əks-əlaqənin yaradılması və şagirdlərin dərk etmə bacarıqları
- Fəal dinləmə bacarığı
- Yaradıcılıq bacarığı
- Əməkdaşlıq və ünsiyyətin yaradılması bacarığı

Fasilitasiya qaydaları:

1. Müsbət dil ifadələrindən istifadə edilməli, müzakirədə və qrup işində iştirak etmələrinə görə şagirdlərə öz minnətdarlığınızı bildirməli (pozitiv münasibət və hörmət).

2. Danışılanlara diqqətlə qulaq asmalı. Hər bir şagirdə öz fikrini söyləməyə imkan yaratmalı. Qrupun yalnız yüksəkdən danışan şagirdlərini yox, bütün qrupun şagirdlərini diqqətlə dinləməyə hazır olduğunuzu nümayiş etdirməli («fəal dinləmə» verdişi).

3. Şagirdlərlə birlikdə işləyib hazırladığınız qaydalara riayət etməli.

4. Şagirdlərə adları ilə müraciət etməli və onların gözlərinə baxmalı (fərdi yönəlmə).

5. Qarşıdurmaya şərait yaratmamalı.

6. Şagirdlərin fikirləri ilə səmimi maraqlanmalı.

7. Yalnız liderlərin və ən fəalların deyil, bütün şagirdlərin fərziyyə və fikirlərinə eyni dərəcədə diqqətlə yanaşmalı.

8. Hər hansı bir şagirdin lovğalanmağına imkan verməməli.

9. Yersiz olaraq qrupun işini qiymətləndirməməli.

10. Qiymətləndirmə meyarlar əsasında həyata keçirməlidir.

Qrup işi aparmaq üçün müəllim əvvəlcədən iş vərəqləri hazırlamalıdır. İş vərəqləri aşağıdakı kimi hazırlana bilər:

1. Dərsin məqsədi dəqiqləşdirilir.

- İş vərəqi dərsin mövzusunə, məzmununa aid olmalıdır.

- İş vərəqi hazırlanarkən aşağıdakı bilik, bacarıq və vərdişlər formalaşdırılmalıdır; (təfəkkür, yaradıcılıq qabiliyyəti, müstəqil iş qabiliyyəti, estetik qavrayışı və s.).

2. Müxtəlif növlü tapşırıqlar seçilir. Tapşırıqlar aşağıdakılara uyğun olmalıdır:

- dərsin məqsədinə uyğun və qoyulan tədqiqat probleminin həllinə yönəlmiş olmalıdır (təfəkkürün növünə görə, məlumat mənbələrinə görə, nəticələri təqdim etmək formasına görə və s.);

- şagirdlərin yaşına bilik və intellektual səviyyəsinə, qabiliyyətlərinə və maraqlarına uyğun olmalı və differensial xarakter daşmalıdır;

- dövlət proqramına və milli dəyərlərə əsaslanmalıdır;

- aktual, real həyatla və şagirdlərin təcrübələri ilə bağlı olmalıdır;

- kəşf etmə həvəsini artıran, maraqlı, cəlbedici olmalıdır;

3. Müxtəlif məlumat mənbələrindən istifadə edilməlidir.

4. Nəticələrin təqdim etmə formaları müxtəlif olmalıdır (sxemlər, şəkillər, tədqiqatlar, layihələr, kross-vordlar, nağıllar və s.).

5. Tapşırıqlar dəqiq ifadə edilməlidir.

6. İş vərəqlərinin tərtibatı–səliqəli, məhdud, yaraşığı, estetik, əyani olmalı, orada formal məlumatlar (məsələn: tarix, sinif, şagirdlərin adı və s.) qeyd olunmalıdır və nəticələrin təqdim etmə forması konkret şəkildə olmalıdır.

Təlim modeli və onun əsas komponentləri

Təlim prosesinin tərkib hissələri aşağıdakılardır:

- ❖ Məzmun – Biz nəyi öyrənirik?
- ❖ Metodlar – Biz necə öyrənirik?
- ❖ Öyrədici mühit – Biz hansı şəraitdə öyrənirik?
- ❖ Qiymətləndirmə – Nəticə necədir?

Təlimin məqsədləri

❖ **Öyrədici**–Tədqiqat aparılması imkanı. Müxtəlif iş formalarında istifadə imkanı. Təhlil etmə və nəticə çıxarma bacarığı. Qısa müddətdə daha çox materialın öyrədilməsi imkanı. Vaxta qənaət.

❖ **Tərbiyəedici** – Əməkdaşlıq, bir – birini dinləmə bacarığı, bir-birinin fikrinə hörmətlə yanaşmaq.

❖ **İnkişafedirci** – Fəallıq, yaradıcılıq. Müstəqil tədqiqat aparmaq, öz fikrini çatdırmaq imkanı. Təfəkkürün uç növünün inkişafı.

Fəal təlimin həyata keçirilməsi yolları (mexanizmi)

Mexanizm – 1. Problemlə vəziyyətin yaradılması – Şagirdin qarşısında problem qoyulur və onların problemi həll etməyə yönəldilməsi nəticəsində idrak fəallığı yaranır.

Mexanizm – 2. Dialoqun və əməkdaşlığın zərurirliyi – Fəal təlim dialoqi şəkildə, əməkdaşlıq şəraitində keçirilir.

Mexanizm – 3. Şagird – tədqiqatçı, müəllim - fasilitator. Fəal təlim zamanı şagird oyekt mövqeyini tutmamalıdır. Şagird tədqiqatçı, müəllim isə bələdçi rolunu həyata keçirməlidir. Şagirdlər bilikləri müstəqil şəkildə, tədqiqat zamanı əldə etməlidirlər.

Mexanizm – 4. Psixoloji dəstək, hörmət və etibar. Şagirdlərin idrak fəallıqlarını saxlamağın mühüm vasitəsi onların psixoloji dəstəklənməsidir. Müəllimin xeyirxah münasibəti, şagirdlərə hörmət və etibarını, onların bacarığına inamıdır.

FƏAL / İNTERAKTİV TƏLİMİN ÜSUL VƏ TEXNİKALARI

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi fəal - interaktiv təlimi həyata keçirən çoxlu sayda müxtəlif üsullar vardır. Hər bir üsulün öz texnikası mövcuddur. Dərsin səmərəsini artırmaq üçün bu üsullardan düzgün istifadə etmək çox vacibdir. Odur ki, biz ibtidai siniflərdə lazım olan üsul və texnikaların bəzilərinin izahını veririk. Ümüdvəriq ki, müəllimlər bu üsul və texnikalardan geniş istifadə edib, təlim – tədris prosesini daha da zənginləşdirəcəklər.

❖ **Beyin həmləsi üsuluna aid texnikalar**

1. Beyin həmləsi (əqli hücum)

2. Anlayışın çıxarılması

3. **BİBÖ (Biz nəyi bilirik. Biz nəyi bilmək istəyirik. Biz nə öyrəndik və nə öyrənməliyik.)**

4. Auksion (cisim və hadisələrin xüsusiyyətlərini öyrənmək)

5. Klaster – (şaxaləndirmə)

6. Suallar

7. Söz assosiasiyaları

❖ **Müzakirə üsuluna aid texnikalar**

1. Müzakirə

2. Diskusiya

3. Debatlar (çarpaz müzakirə)

❖ **Rollu oyunlar üsuluna aid texnikalar**

1. Rollu dialoq

2. Modelləşdirmə

❖ **Təqdimatın aparılması üsuluna aid texnikalar**

1. Problemin həlli

2. Venn diaqramı (cisim və ya hadisələri müqayisə etmək və onların oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirmək)

Təşkilatı üsullara aid texnikalar

1. Ziqzaq

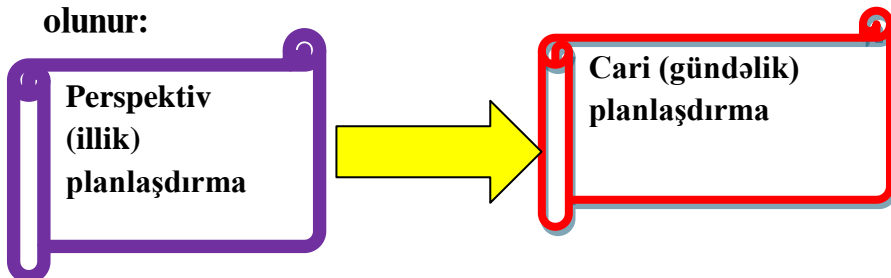
2. Karusel – Hər bir şagird bütün məsələlərin həllində iştirak edir.

TƏLİM FƏALİYYƏTİNİN PLANLAŞDIRILMASI

Fəal təlimdə planlaşdırmanın 2 növündən istifadə

olunur:

Hər bir müəllim məktəbin şəraitini, şagirdlərin inkişaf səviyyəsini, bilik səviyyəsini nəzərə almaqla növbəti dərslər ilində dərslər deyəcəyi sinifdə dərslər deyəcəyi fənn üzrə perspektiv (illik və ya yarımillik) planlaşdırma tərtib etməlidir.

Perspektiv planlaşdırma aparmaq məqsədilə müəllim üçün zəruri hesab edilən bacarıqlar aşağıdakılardır:

1. Məzmun standartlarına əsasən dərslərdəki (*dərslər olmayan fənlər üzrə müəllim vəsaitindəki*) tədris vahidi və mövzular üzrə dəqiqləşmələr aparmaq.

2. Tədris vahidlərinin və mövzuların ardıcılığını müəyyənləşdirmək.

3. İntegrasiya imkanlarını müəyyən etmək.

4. Əlavə resurslar seçmək.

5. Mövzulara görə məqsədyönlü vaxt bölgüsü aparmaq.

6. Mövzuya görə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsinin növlərini müəyyənləşdirmək.

Cari (gündəlik) planlaşdırma

➤ **Mövzu:**

➤ **Məqsəd: (reallaşdırılacaq standartlar göstərilməklə)**

➤ **Inteqrasiya:**

➤ **İş forması:**

➤ **Üsullar:**

➤ **Resurslar:**

Fəal dərsin mərhələləri

- motivasiya, problemin qoyuluşu
- tədqiqatın aparılması
- məlumat mübadiləsi
- məlumatın müzakirəsi
- nəticələrin çıxarılması
- tətbiq etmə (ev tapşırığı)
- qiymətləndirmə.

FƏAL DƏRSİN PLANLAŞDIRILMASI

1. Dərsin gözlənilən nəticələrini müəyyən etmək.
2. Dərsin sonunda şagirdlərin hansı nəticələrə (ümumiləşdirmələrə) gələcəklərini müəyyənləşdirmək.
3. Dərsin motivasiyasını hazırlamaq (problemlə situasiyanın yaradılması, motivasiya növünün seçilməsi, tədqiqat sualının düzgün qoyulması).
4. Tədqiqat zamanı yeni biliyin əldə edilməsi üçün mənbələri müəyyənləşdirmək.

5. Müəyyən edilmiş gözlənilən nəticələrə gətirə biləcək tədqiqat tapşırıqlarını hazırlamaq.

6. Tədqiqat metodlarını müəyyənləşdirmək.

7. Lazımı materialları və iş vərəqlərini hazırlamaq, tədqiqatın təqdimat formasını müəyyənləşdirmək.

8. Müzakirə zamanı istifadə olunan yönəldici suallar tərtib etmək.

9. Məlumatın təşkil etmə formasını işləmək (sxem, düstur, qrafik, cədvəl, şəkil, siyahı, layihə və s.).

10. Güman edilən yeni nəticələri nəzərə alaraq, əlavə məlumat, tapşırıqlar hazırlamaq.

11. Dərsin hər mərhələsi üçün vaxtı müəyyən etmək.

12. Dərsin yaradıcı tətbiq etmə mərhələsi üçün tapşırıqlar hazırlamaq.

13. Qiymətləndirmə formasını (üsulunu) seçmək, meyarları müəyyənləşdirmək.

14. Dərsdə istifadə olunacaq texniki vasitələri müəyyənləşdirmək.

15. Dərsdə istifadə olunacaq dəftərxana ləvazimatlarını hazırlamaq.

FƏAL DƏRS NÜMUNƏLƏRİ

I sinif

Tarix:

Fənn: Azərbaycan dili

Mövzu: V səsi və V hərfi

Standart: 4.1.2. Sait və samit səsləri tanıyır.

2.2.2. Sözləri hecalarda birləşdirir və oxuyur.

4.1.8. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini bilir.

Təlim məqsədi. Şagird:

1. V samit səsini tanıyır.

2. V samiti olan sözləri hecalarda birləşdirir və oxuyur.

3. Cümləni tanıyır və əsas əlamətlərini bilir.

İntegrasiya: həyat bilgisi- 1.1.1; musiqi-1.2.1.

İş forması: kiçik qrup

İş üsulu: beyin həmləsi, diskussiya, suallar

Resurslar: əşyalar, şəkillər, kompüter, proyektor, iş vərəqləri, rəngli flamasterlər

Dərsin gedişi:

Motivasiya, problemin qoyuluşu

M.- Uşaqlar, gəlin keçdiyimiz səsləri təkrarlayaq.

Proyektorun köməyilə slayd şəklində yığılmış hərflər bir-bir açılır.

İndiyə qədər neçə hərf keçildiyi, bunlardan neçəsinin sait səs olduğu soruşulur.

Sonra “Əskər marşı” səsləndirilir. Şagirdlərə müraciət edilir.

- Vətən deyəndə nə başa düşürsünüz?

- Vətən sizin üçün nə deməkdir?

-Siz vətən üçün nə etməlisiniz?

Müxtəlif fərziyyələr dinlənilir.

M.- Uşaqlar, gəlin vətənimizə kiçik bir səyahət edək.(Azərbaycanca dair qısa videoçarx göstərilir).

M.- Uşaqlar, vətənimiz haqqında nə deyə bilərsiniz? (varlıdır, vüqarlıdır)

M.- Gəlin vətənimiz haqqında bir cümlə deyək.
“Vüqarlı vətənimiz varlanır”

Cümlə lövhədə yazılır. Şagirdlərdən biri cümlənin sxemini çəkir.

Cümlə üzərində təhlil aparılır. Hər sözə ayrılıqda sual verilir.

M.- Hansı yeni səsi eşidirsiniz? (V səsini)

M.- Yeni səsi sözlərin hansı hissəsində eşidirsiniz? (sözlərin əvvəlində)

M.- Gəlin bu səsin hərfi işarəsi ilə tanış olaq. (V hərfi yazı taxtasında yazılır)

Tədqiqat sualı: V səsi necə sədir? V səsi sözün hansı hissəsində işlənə bilər?

Tədqiqatın aparılması:

Dərslikdəki açıq və qapalı hecalar oxunur. Şagirdlərdən onların fərqi soruşulur. Sütündəki sözlər əvvəl müəllim tərəfindən, sonra şagirdlər tərəfindən oxunur. Hər bir sözün mənası açıqlanır. V səsinin yeri müəyyənləşir.

Söz birləşmələri oxunur. Cümlə ilə söz birləşməsinin fərqi izah olunur.

Ay sözünün hansı mənada işləndiyi şagirdlərdən soruşulur. Onun omonim olduğu aydınlaşır.

Venn diaqramının köməyi ilə dərslikdə verilmiş **yanvar və avqust** sözləri müqayisə olunur, onların oxşar və fərqli cəhətləri açıqlanır.

Qruplarla iş aparılır. Qruplara adında V səsi olan əşyalar təqdim olunur.

1-ci qrupa vaqon əşyası təqdim olunur.

Bu əşyanın adı nədir?

V səsi sözün hansı hissəsində işlənilir?

Sözdə neçə heca var?

Sözü cumlə içərisində işlədin.

2-ci qrupa tərəvəzlər təqdim olunur.

3-cü qrupa vertolyot əşyası təqdim olunur.

4-cü qrupa meyvələr təqdim olunur.

5-ci qrupa ev modeli təqdim olunur.

Məlumat mübadiləsi

Qruplar işlərini təqdim edirlər.

Məlumatın müzakirəsi

Qruplar bir-birinin işinə münasibət bildirirlər.

Şagirdlərə yönəldici suallar verilir.

V səsi necə səsdir?

V səsi sözün hansı hissəsində işlənə bilər?...

Nəticənin çıxarılması

M. - V səsi samit səsdir . O, sözün əvvəlində, ortasında və sonunda işlənə bilər.

Ev tapşırığı: Əvvəlində , ortasında, sonunda V səsi işlənən yeni sözlər tapın.

Qiymətləndirmə meyarlarla aparılır.

Sonda şagirdlər “ Vətəndaş olarıq” mahnısını ifa edirlər.

Mövzu: Sifət (III sinif)

Standart:

4.1.5. Leksik və qrammatik mənalarına görə sözləri adlandırır və fərqləndirir.

2.1.3. Öyrəndiyi yeni söz və terminlərdən məqamında istifadə edir.

2.1.4. Yaxınmənalı, əksmənalı və çoxmənalı sözlərdən nitqində istifadə edir.

Təlim məqsədi:

1. Leksik və qrammatik mənalarına görə sifətləri adlandırır və fərqləndirir.

2. Öyrəndiyi sifətlərdən məqamında istifadə edir.

3. Yaxınmənəli, əksmənəli və çoxmənəli sifətlərdən nitqində istifadə edir.

4. Cümlə və mətn qurmağı bacarır.

İntegrasiya: T.i: 2.2.1; H.b:1.3.1.

İş forması: qruplarla iş

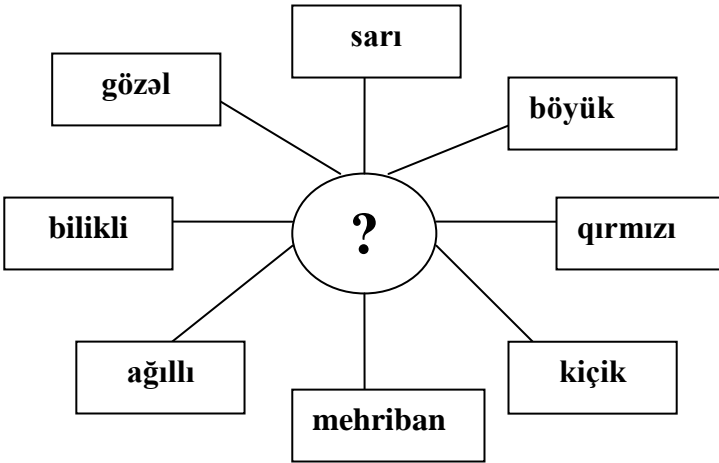
İş üsulu: əqli hücum, anlayışın çıxarılması, söz assosiasiyası

Resurslar: vatman, iş vərəqləri, rəngli flmasterlər

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu

Yazı lövhəsindən anlayışın çıxarılmasına xidmət edən vatman asılır.

Müəllim:

- Söhbət hansı nitq hissəsindən gedir? (sifətdən).
- Sifət nəyi bildirir? (əşyanın əlamətini).
- Əlamət neçə cür olur? (daxili əlamət, xarici)

əlamət).

- Hansı əlamət daha tez nəzərə çarpır? (xarici əlamət).

- Daxili əlaməti necə müəyyənləşdirmək olar? (toxunmaqla, dadmaqla, danışmaqla, müşahidə etməklə və s.).

- Sifətlərin köməyi ilə nəyi öyrənirik? (əşyaları fərqləndirməyi, dadı, keyfiyyəti, əşyaların formasını, nitqin gözəlliyini və s.).

- Sifət hansı nitq hissəsi ilə işlənir? (isimlə).

Fərziyyələr dinlənilir, düzgün cavablar lövhədə yazılır.

Tədqiqat sualı: Sifətin nitqimizdəki əhəmiyyətini necə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması

Müəllim: -İndi qruplarla işləyəcəksiniz. Bunun üçün siz qrupa ad verməli, qrupun liderini və rəssamını müəyyənləşdirməlisiniz. Qruplara bölgü birdən dördə qədər sadə sayma yolu ilə aparılır.

Qruplara bayrağın rənginə və rəmzlərə uyğun ad seçmək təklif olunur və iş vərəqləri paylanır.

İş vərəqi 1

1. "Qara" sifətinə dair söz assosiasiyası qurun.
2. Söz assosiasiyasında yaranmış sifətləri mətndə işlədin.

İş vərəqi 2

1. "Torpaq" isminə dair şaxələndirmə aparın.
2. Şaxələndirmədə alınan ifadələri cümlələrdə işlədin, sifətlərin altından xətt çəkin.

İş vərəqi 3

1. Verilmiş sifətlərə əks mənalı sifətlər tapıb yazın.
isti, işıq, yalan, ağ, əyri, gözəl
- 2.Sifətlərlə işlənən tapmacalar yazın, sifətlərin altından xətt çəkin.

İş vərəqi 4

1. Şəkil üzrə "Qızıl payız" adlı mətn qurun.
2. Mətdə hansı sifətlərdən istifadə etdiniz?

Qrupun üzvləri əlbir işləyərək söz və ifadələri tapır, cümlə, mətn qurur, qrupun rəssamı isə qrup işinə bərbəzək verir.

Qrup işi materialın çətinlik səviyyəsinə görə 10 – 15 dəqiqə aparıla bilər.

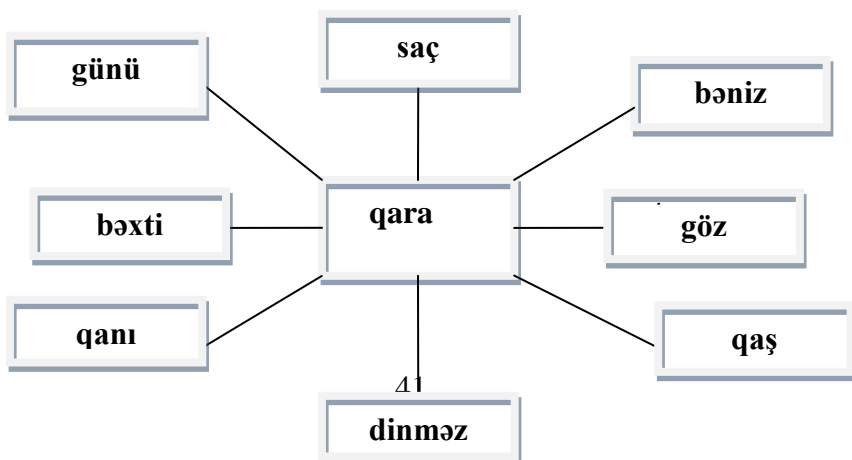
Verilmiş vaxt bitdikdən sonra liderlər qrup işini təqdim edir, iş vərəqləri lövhədən asılır. Hər bir lider qrupun iş vərəqini oxuyur, lazım olan izahı verir, sualları cavablandırır.

İnformasiya mübadiləsi

Qrup işlərinin təqdimatı keçirilir. Qrup liderləri işin yerinə yetirilməsi haqqında məlumat verirlər.

Hər bir qrupun işi ilə tanış olmaq imkanı yaranır.

"Göy rəng" qrupu (qrup işi göy rənglə işləmişdir). 1. Söz assosiasiyası

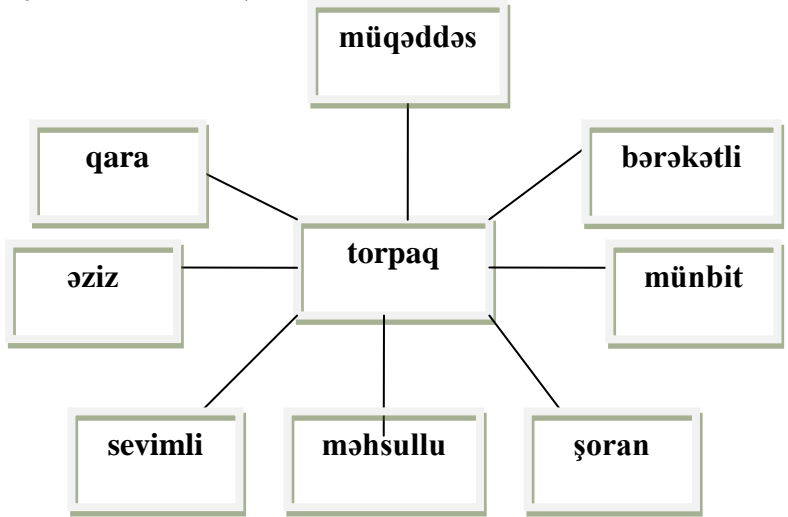

2.Mətn

Əhəd çox qaradınməz uşaq idi. Əhədin qarasə, qaraqəş, qaragöz, qarabəniz, dəcəl, balaca bacısı var idi. O, bir gün qardaşının dəftərini gizlətdi. Qanıqara Əhəd dəftəri axtarmağa başladı.

"Yaşıl rəng"qrupu (qrup işi yaşıl rənglə işlənmişdir).

1. Şaxələndirmə (klaster)

2. Cümlələr

1. Müqəddəs vətən torpağının hər bir qarışını qorumalıyıq. 2. Bərkətli torpaqlarımız var. 3. Münbit torpaq bol məhsul verir. 4. Əziz vətən keşiyində durmaq hamının borcudur. 5. Şoran torpaqda bitki bitmir.

"Bayraq" qrupu (qrup işi üç: göy, yaşıl, qırmızı

rənglə işlənmişdir).

1. Əks mənalı sifətlər: isti – soyuq; işıq-qaranlıq; yalan – doğru; ağ – qara; əyri – düz; gözəl – çirkin.

2. Tapmacalar

Bir qazanda iki toyuq, biri isti, biri soyuq.
(günəş, ay)

3. Ağ çala, qara toxum,
Əlim ilə əkərəm,
Dilim ilə biçərəm.
(yazı)

"Qırmızı rəng" qrupu (qrup işində müxtəlif rənglərdən istifadə olunmuşdur).

1. Payız fəslinə aid şəkil

İş vərəqində payız fəslinə aid şəkil çəkilir.

2. Mətn. "Qızıl payız"

Payızda havalar soyuyur. Ağaclar öz yaşıl donunu dəyişir, yarpaqlar qırmızı, qəhvəyi, narıncı, sarı, qızılı – sarı rəngə boyanır. Otlar saralır. Hər tərəf qızıl rəngində olur. Bu fəslə "Qızıl payız" deyirlər.

Sifətlər: sarı, qızılı, qırmızı, qəhvəyi, narıncı, qızılı-sarı.

İnformasiya müzakirəsi və ümumiləşdirmə

Qrupların təqdimatından sonra müəllim hər bir qrupu ayrı-ayrılıqda təbrik edir, qruplar bir-birini alqışlayırlar.

M.: - Mən sizin işinizdən və cavablarınızdan çox razı qaldım. Siz əsas nitq hissələrindən biri olan sifət haqqında öz biliklərinizi üzə çıxara bildiniz və onları öz nitqinizdə, cümlələrinizdə, mətnlərdə işlətdiniz.

Hər bir iş vərəqi tələb olunan səviyyədə və rəngli flamasterlərlə, zövqlə işlənmişdir. Bu məni çox sevindirir, hər birinizə: çox sağ olun, – deyirəm.

İndi isə mövzu üzrə suallara cavab verməklə siz biliklərinizi bir daha nümayiş etdirəcəksiniz.

Suallar yazılmış vatman lövhədən asılır.

Müzakirə sualları:

- 1.Sifət nəyə deyilir?
- 2.Sifətin sualları hansılardır?
- 3.Nitqimizdə sifətlərin nə kimi əhəmiyyəti var?
- 4.Nitqin obrazlılığı ifadəsini necə başa düşürsünüz?
- 5.Nitq və ya rəhbərli nitq nə deməkdir?

Şagirdlər suallarla tanış olur və cavablandırırlar.

Tətbiqetmə

Sifətlərin iştirakı ilə mətn qurun, sonra həmin mətni sifətlərsiz yazın. Fərqi izah edin. Dərslikdən üç çalışma icra edin.

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə əvvəlcədən hazırlanmış test tapşırıqları əsasında aparılır. Test yazılmış iş vərəqləri qruplara paylanır.

- 1.Sifətlər olan cərgəni göstərin.
  - A) gözəl, keçəl, əfəl
  - B) bacı, acı, arı
  - C) mehriban, meyxos, turş
- 2.Rəng bildirən sifətlər olan cərgə hansıdır?
  - A) mavi, kiçik, sarı
  - B) qırmızı, boz, yaşıl
  - C) qoca, bilikli, göy
- 3.Sifət hansı nitq hissəsi ilə bağlı olur?

- A) fellə
- B) əvəzliliklə
- C) isimlə

4. Sifət işlənmiş cümləni göstərin.

- A) Soyuq havada adam tez xəstələnir.
- B) Çəməndə otlar saralmışdı.
- C) Şıxəli dərslərini yaxşı oxuyur.

5. Verilmiş sözlərin neçəsi sifətdir?

Bol, qoca, şam, sərin, uca, kasıb, mehriban, kəskin.

- A) 7   B) 6   C) 5

6. Sifətlərdən neçəsi dad bildirir?

Duzlu, turş, qırmızı, qara, boz, meyxoş, xırda, acı.

- A) 2   B) 3   C) 4

Qiymətləndirmə qruplarına və qrup üzvlərinə görə aparılır. Testlərlə qruplar qiymətləndirildikdən sonra qrup üzvlərinin qiymətləndirilməsi üçün hər qrupa cədvəl təqdim olunur, "+" və "-" işarələri ilə hər bir qrup üzvünün fəaliyyəti qiymətləndirilir.

Qrup üzvləri Meyarlar	1	2	3	4
Sifətləri adlandırır və fərqləndirir	+	+	+	+
Sifətlərdən məqamında istifadə edir	+	-	+	+
Sifətlərdən nitqində istifadə edir	+	+	+	+
Cümlə və mətn qurmağı bacarır	-	-	+	+

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ MƏKTƏBDAXİLİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ QAYDALARI

Kurikulum konseptual sənədinin qəbul olunması ilə Azərbaycan təhsil sisteminədə müasir qiymətləndirmədən istifadə olunmağa başlandı. Müasir qiymətləndirmənin ənənəvi qiymətləndirmə ilə müqayisədə bir sıra üstünlükləri nəzərə çarpır:

- Ənənəvi qiymətləndirmə şagirdə qiymət yazmaq kimi qəbul olunurdu, şagird yalnız qiymət almaq xatirinə oxuyurdu. **Müasir qiymətləndirmədə** isə qiymətləndirmə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilir və onu idarə edən vacib amil kimi meydana çıxır

- Ənənəvi qiymətləndirmə zamanı cari qiymətləndirmə formalizmə gətirib çıxarırdı. Bunun əksinə olaraq **müasir qiymətləndirmədə** cari qiymətləndirilmənin aradan qaldırılması qiymətləndirmənin obyektivliyini təmin edir.

- Ənənəvi qiymətləndirmədə əsasən bilik səviyyəsi qiymətləndirilirdi. **Müasir qiymətləndirilmədə** isə şagirdin nailiyyəti qiymətləndirilir, inkişafı sistemli şəkildə izlənilir.

- Ənənəvi qiymətləndirmədə qiymətləndirmə standartları mövcud deyildi. **Müasir qiymətləndirmədə** isə məzmun standartlarının mənimsənilməsi səviyyəsini ölçmək üçün qiymətləndirmə standartları müəyyənləşdirilmişdir.

Qiymətləndirmə və təlim proseslərinə təhsilin qarşılıqlı əlaqədə olan iki tərəfi kimi baxılır. Qiymətləndirmə təlim nəticələri ilə maraqlı tərəflər

arasında səmərəli əks-əlaqə vasitəsi kimi çıxış edir. Həmçinin təhsildə müəyyən dəyişikliklər etmək zərurəti qiymətləndirmə vasitəsilə əldə edilən məlumatlara əsaslanır.

13yanvar 2009-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq olunmuş «Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası»na əsasən qiymətləndirmələrin aparılmasında aşağıdakı prinsiplərə riayət olunur.

- Məqsədəuyğunluq.

-Nailiyyətlərin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi.

-Toplanmış məlumatların keyfiyyətə müvafiqliyinin və etibarlılığının təmin edilməsi (validlik və relevantlıq).

-Qiymətləndirmədə şəffaflıq, ədalətlik, qarşılıqlı razılaşma və əməkdaşlıq.

Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şagirdin biliklərə yiyələnmək, onlardan istifadə etmək, nəticə çıxarmaq bacarıqları haqqında məlumatların toplanması prosesi kimi qəbul edilir.

Yeni qiymətləndirmə sistemi aşağıdakıları təmin edir:

- təhsildə müsbət dəyişikliklərin aparılması üçün mühüm vasitə rolunun yerinə yetirilməsini;

- təhsilin keyfiyyəti üçün əsas göstərici olan "şagirdin təlim nəticələri" haqqında etibarlı məlumat verilməsini;

- qiymətləndirmə vasitəsilə şagirdin bilik və bacarıqları haqqında kifayət qədər məlumat əldə

edildikdən sonra fənn kurikulumlarında və dərslərdə müvafiq dəyişikliklərin aparılmasını;

- təhsildə olan bəzi neqativ hallara qarşı mübarizə vasitəsi funksiyasını;

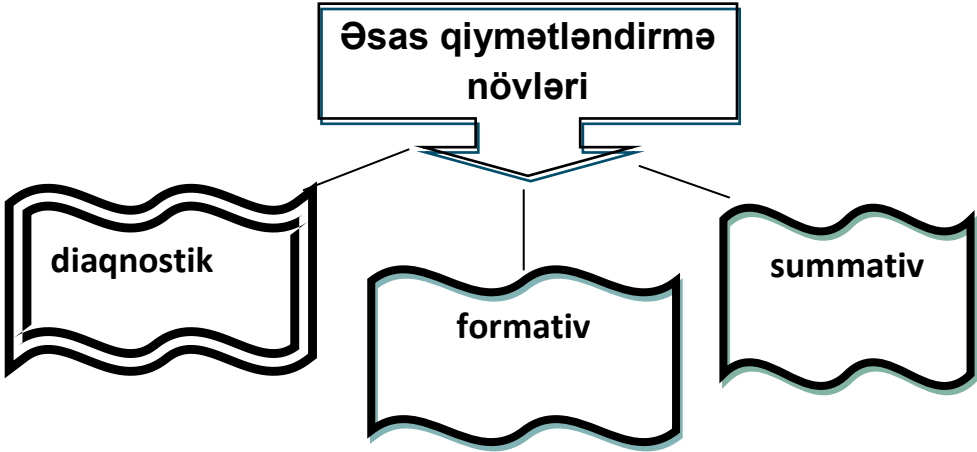
- qiymətləndirmədə yeni yanaşmaların yaddaşa əsaslanan qiymətləndirmənin əksinə olaraq, məntiqi tərəkür vərdişlərinin inkişafına xidmət etməsini.

Anlayış (acar söz)	Ənənəvi qiymətləndirmə	Müasir qiymətləndirmə
1.Obyektlər məqsədlər	Bilik, bacarıq, vərdiş. Biliklərin inkişafına yönəlmiş. Əsasən bilik səviyyəsi qiymətləndirilirdi.	Bilik, bacarıq, vərdiş, dəyərlər.Şəxsiyyətin inkişafına yönəlmiş. Şagirdin nailiyyəti (qazanılan dəyərlər) qiymətləndirilir, inkişafı sistemli şəkildə izlənilir.
2. Funksiyalar	Qiymətləndirmə şagirdə qiymət yazmaq kimi qəbul olunurdu, şagird yalnız qiymət almaq xatirinə oxuyurdu. Tədris	Qiymətləndirmə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilir və onu idarə edən vacib amil kimi meydana çıxır. Tədris prosesinin

	prosesinin yalnız müəyyən bir hissəsində tətbiq edilirdi.	bütün mərhələlərində tətbiq edilir.
3. Növlər	Gündəlik və yekun qiymətləndirmə.	Diagnostik, formativ (holistik, analitik), summativ qiymətləndirmə.
4.Xüsusiyyətlər	Daha formal, qeyri-dəqiq,müəllimin subyektiv rəyinə əsaslanırdı, systemsiz.	Standart əsasında qurulur. Daha obyektiv, dəqiq, adekvat, sistemli.
5.Meyarlar, göstəricilər	Mövzulara əsaslanan	Qiymətləndirmə standartlarına əsaslanan
6.Metodlar, vasitələr	Məhdud və qeyri-çevik (şifahi cavab, yoxlama işləri, testlər)	Rənarəng və çevik (müsahibə, söhbət, müşahidə, rubrikələr, tapşırıqlar, valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq, şagirdlərin şifahi cavabları, şagirdlərin yazı işlərinin təhlili, test

MƏKTƏBDAXİLİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Məktəbdaxili qiymətləndirmə **diagnostik, formativ** və **summativ** olaraq **formal** və **qeyri-formal** şəkildə həyata keçirilir.

Diagnostik qiymətləndirmə müvafiq təlim istiqamətlərini müəyyənləşdirməklə şagirdin ilkin bilik və bacarıqlarını ölçür və bu səbəbdən kursun və ya bölmənin əvvəlində keçirilir.

Formativ qiymətləndirmə təlim prosesində şagirdin fəaliyyətini izləmək məqsədi ilə müəllimin müntəzəm olaraq apardığı monitorinqlərdir. Bu monitorinqlər vasitəsilə şagirdin zəif və güclü tərəfləri aşkar edilir, ehtiyacları öyrənilir, uğur qazana bilməməsinin səbəbləri müəyyən olunur və bunun üçün zəruri tədbirlər həyata keçirilir.

Summativ qiymətləndirmə (yekun) məktəblər (müəllimlər və məktəb rəhbərliyi) və ya yuxarı orqanlar tərəfindən (rayon və şəhər təhsil şöbələri, nazirlik) şa-

girdlərin son nəticələrini öyrənmək məqsədi ilə aparılır. Summativ qiymətləndirmə təlim proqramının səmərəliliyini və müəllimin xidmətlərini də dəyərləndirməyə imkan verir.

Summativ qiymətləndirmənin nəticələri rəsmi xarakter daşdığı üçün onu **formal** qiymətləndirmə adlandırırlar. Summativ qiymətləndirmə aparmaq üçün ən çox istifadə olunan vasitə testlərdir.

Formativ qiymətləndirmə isə yalnız məlumatların toplanması prosesi olub nəticələrin rəsmi qeydiyyatı aparılmadığı üçün **qeyri-formal** qiymətləndirmə adlandırılır.

Məktəbdaxili qiymətləndirmə aşağıdakı əsas komponentləri əhatə edir:

- şagird nailiyyətlərinin və irəliləyişlərinin monitorinqi;
- şagird fəaliyyətinin təlim standartlarına uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi (kurikulum üzrə qiymətləndirmə);
- ümumtəhsil pillələri üzrə yekun qiymətləndirmənin (buraxılış imtahanlarının) aparılması.

Buraxılış imtahanları (ümumtəhsil pillələri üzrə yekun qiymətləndirmə)

Buraxılış imtahanları təhsil pillələri üzrə (IX və XI siniflər) testlər vasitəsilə mərkəzləşdirilmiş qaydada aparılır, nəticələri xüsusi prosedurlar və texniki vasitələr tətbiq edilməklə, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyində qiymətləndirilir, məzunlara şəhadətnamə və attestatların verilməsi təmin edilir.

Kurikulum üzrə **daxili qiymətləndirmə** dərslərin sonunda hər bir sinifdə şagirdin fəaliyyətinin milli

standartlara uyğunluğunu müəyyənləşdirmək məqsədi ilə müəllimlər tərəfindən aparılır.

Kurikulum üzrə **xarici qiymətləndirmə** şagirdin fəaliyyətinin milli standartlara uyğunluğunu müəyyənləşdirmək məqsədi ilə tam standartlaşdırılmış formada, ibtidai (4-cü sinfin sonunda), ümumi orta (9-cu sinfin sonunda) və tam orta (11-ci sinfin sonunda) təhsil pillələrinin sonunda müəllim və məktəb rəhbərləri tərəfindən aparılır (II yarımil üzrə yekun qiymətləndirmə ilə birləşdirmək olar). Dr.Stiggins yeni qiymətləndirmə terminlərini işləyib hazırlamışdır. O, formativ qiymətləndirməni «öyrədici qiymətləndirmə», summativ qiymətləndirməni isə «öyrənməni başa çatdıran qiymətləndirmə» adlandırır.

Amerikalı alim H.Yakobs göstərir ki, öyrədilməsi arzu edilən şeylərin arasından öyrədilmə imkanı olanların seçilməsi kurikulum yaradanların əsas vəzifəsidir. Qiymətləndirmə üzrə amerikalı alim D.Sparks qeyd edir ki, əsas məsələ qiymətləndirməni şagirdin həvəsləndirilməsi üzərində qurmaqdır.

Qiymətləndirmə müəllimin öyrətmə, şagirdin öyrənmə və təhsilin idarə olunması prosesində əhəmiyyətli rola malikdir.

Fəal (interaktiv)təlimdə şagirdlərin nailiyyətlərinin qiymətləndirmə obyektləri (məqsədləri) sırasına daha biri də əlavə olunur –*şagirdin şəxsi keyfiyyətləri və dəyərləri* (məsələn, **biliyə yiyələnmək həvəsi, təlim motivasiyası, sosial keyfiyyətlər, yaradıcılıq keyfiyyətləri, mənəvi keyfiyyətlər, işin icrası keyfiyyəti və işə olan münasibət, iradi-emosional keyfiyyətlər, iddia səviyyəsi, özünüqiymətləndirmə və s.**).

Ənənəvi olaraq şagirdlərin təlim nəticələrini müəyyən edən şəxsi keyfiyyətlərin və dəyərlərin qiymətləndirilməsi sistemi mövcud deyildir. Ola bilsin bu onunla əlaqədardır ki, şəxsi keyfiyyətlərin kəmiyyətcə qiymətləndirilməsi praktik olaraq həyata keçirilməsi çətin olan bir məsələdir. Buna baxmayaraq bilik, bacarıq və vərdişlərlə yanaşı, şəxsi keyfiyyətlərin və dəyərlərin qiymətləndirilməsi nəticələrinin də nəzərə alınması təlim prosesinin yekunları haqqında tam təsəvvür yaratmağa imkan verə bilər. **Fəal (interaktiv)təlimin tətbiqi bu istiqamətdə yeni imkanlar yaradır və qiymətləndirmə prosesində şəxsiyyətə yönəlişin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır.**

Qiymətləndirmə standartları. Bu standartlar təhsilin keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün əsas meyarları təyin edir, şagird nailiyyətlərinin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları və vasitələrinin keyfiyyətini təsvir edir, qiymətvermə prosesinin qanuniliyinə zəmanət verir.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜSULLARI

Qiymətləndirmə üsulları şagirdlərin öyrənməsi haqqında məlumatları toplamaq üçün istifadə olunan prosedurlardır. **Qiymətləndirmə vasitələri** isə şagirdlərin öyrənməsi haqqında məlumatları toplamaq üçün istifadə olunan alətlərdir. Daha dəqiq desək, əgər müşahidə aparmaq qiymətləndirmə üsuludursa, onu həyata keçirmək üçün müəllimin

istifadə etdiyi müşahidə vərəqi qiymətləndirmə vasitəsidir. Bu üsullardan istifadə etmək şagirdlərə verilən eyni adlı tapşırıqların qiymətləndirilməsi deməkdir. Bu tapşırıqları qiymətləndirmək üçün **rubriklər, qiymətləndirmə meyarları cədvəli, müşahidə vərəqləri, özünü qiymətləndirmə və cütlüklərin qiymətləndirilməsi vərəqləri** və s. vasitələrdən istifadə etmək olar. Rubrik anlayışı üzrə təqdimat və kiçik müzakirə aparılır (*Rubriklər – meyar əsasında qiymətləndirmə şkalasıdır*).

DİAQNOSTİK qiymətləndirmədə fəal istifadə olunan üsul və vasitələr

Üsullar	Vasitələr
Tapşırıqvermə	Çalışmalar
Müşahibə (şifahi yoxlama)	Müəllimin qeydiyyat vərəqi (şagirdlə, müvafiq hallarda qrup, yaxud siniflə aparılan şifahi yoxlama zamanı müəllimin öyrənmək (diaqnoz qoymaq) istədiyi məsələnin yazıldığı vərəq)
Valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq	Söhbət və müəllimin sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq)

**FORMATIV QIYMƏTLƏNDİRMƏDƏ
İSTİFADƏ OLUNAN ÜSUL VƏ
VASİTƏLƏR**

Üsullar	Vasitələr
Müşahidə	Müşahidə vərəqləri
Şifahi sual-cavab	Şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi
Tapşırıqvermə	Çalışmalar
Valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq	Söhbət, sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq)
Oxu	Oxu üzrə qeydiyyat vərəqi
Yazı	Yazı bacarıqlarının inkişafı üzrə qeydiyyat vərəqi
Layihə	Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli
Rubrik	Nailiyyət səviyyələri üzrə qiymətləndirmə şkalası
Şifahi və yazılı təqdimat	Meyar cədvəli
Test	Test tapşırıqları
Özünüqiymətləndirmə	Özünüqiymətləndirmə vərəqləri

FORMATIV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Yeni məktəbdaxili qiymətləndirmənin əsas mahiyyətini formativ qiymətləndirmə təşkil edir. Yeni və ənənəvi qiymətləndirmə arasında əsas fərq gündəlik rəqəmli qiymətlərin yazılmaması və şagirdin təlim fəaliyyətinin daim izlənməsidir. Bu izləmələr şagirdin təlim nəticələrinə nail olması və nəticədə summativ qiymətləndirmədə nailiyyət qazanmasına kömək məqsədilə aparılır. Formativ qiymətləndirmə sayəsində şagird gündəlik təlim fəaliyyəti ərzində rəqəmli qiymət almaq üçün deyil, yaxşı nəticə göstərmək üçün çalışır. Formativ qiymətləndirmə şagirdin məzmun standartlarından irəli gələn bilik və bacarıqlara yiyələnməsi vəziyyətinin qiymətləndirilməsidir. Formativ qiymətləndirmə dərsi müşayiət edən prosesdir. Fənn üzrə aparılan formativ qiymətləndirmə şagirdin ehtiyaclarını öyrənmək, uğur qazana bilməməsinin səbəblərini araşdırmaq və onun inkişafını təmin etmək məqsədilə müntəzəm olaraq həyata keçirilir. Fənni tədris edən müəllim formativ qiymətləndirmə aparmaq üçün məzmun standartları əsasında qiymətləndirmə meyarlarını müəyyənləşdirməlidir. Qiymətləndirmə meyarları birbaşa məzmun standartlarından çıxarılarkən məzmun kənarında qalmasıdır, çünki məzmun standartlarındakı fəaliyyət konkret dərslə mövzusu üzərində icra olunur.

Eyni bir standart dərsləkdəki bir neçə mövzu ilə reallaşdığına görə həmin standartlardan çıxan

qiymətləndirmə meyarları növbəti müvafiq dərslərdə də istifadə edilir.

Formativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmə deyil, nəticələr formativ qiymətləndirmə jurnalı və məktəbli kitabçasında şagirdin idraki və hərəkəti fəaliyyətinin səviyyələrinə uyğun sözlərlə ifadə olunur. Heç bir rəqəm və simvollarından, “mənimsəyir”, “mənimsəmir”, “bilir”, “bilmir” və digər bu kimi ifadələrdən istifadə olunmur.

Müəllim formativ qiymətləndirmədə şagirdin fəaliyyətini bütün dərs boyu izləyir, nəticələri yazmaq üçün dərslərin sonunda **6 dəqiqəyədək vaxt ayırır.**

Eyni bir standart bir neçə dərslərdə reallaşdığına görə formativ qiymətləndirmə zamanı jurnalda şagirdin adının qarşısında hər dərslərdə qeydlərin olması mütləq deyil.

Sınıf iki yarımqrupa bölündükdə həmin fənn müəllimləri hər bir şagirdin fəaliyyəti barədə qeydləri onun hansı yarımqrupda olmasından asılı olmayaraq, adının qarşısında yazır. Formativ qiymətləndirmə jurnalındakı qeydlər məktəbli kitabçasında da yazılır.

Hər dərslərdə müəllim təlim prosesini şagirdlərin məzmun standartlarının tələblərinə uyğun bilik və bacarıqlara **iyələnmişinə** yönəltməlidir.

Şagirdlər fəaliyyətlərində potensial imkanları daxilində həmin bacarıqlara iyələnmişinin müxtəlif səviyyələrini nümayiş etdirə bilərlər.

Azərbaycan dili

IV sinif

Standart

1.2.2. Fikirlərini konkret fakt və nümunələrlə əsaslandırır.

2.1.2. Sözü həqiqi və ya məcazi mənada işləndiyini müəyyənləşdirir.

Qiymətləndirmə meyarları:

1. Mühakimə yürüdür;

2. Fikri əsaslandırır;

3. Sözlərin semantik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

Standartlardan irəli gələn tələblərə yiyələnmə prosesində müəllim şagirdlərin aşağıdakı fəaliyyətlərini müşahidə edə bilər.

Zəif	Orta	Yüksək
Mühakimə yürütməkdə çətinlik çəkir.	Mühakimələri mətndəki əsas fikri qismən əhatə edir.	Əsas fikirlə bağlı sərbəst mühakimə yürüdə bilir.
Fikirlərini müəllimin və yoldaşlarının verdiyi sualların köməyi ilə ifadə edir.	Faktları dəqiq olmasada, sərbəst fikir söyləyir.	Fikirlərini dəqiq fakt və nümunələrlə əsaslandırır.

Mətndəki sözlərin semantik xüsusiyyətlərini sualların köməyi ilə müəyyənləşdirir.	Sözlərin semantik xüsusiyyətlərini yalnız tanış mətn daxilində müəyyənləşdirir.	Tanış olmayan mətndə sözlərin semantik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir və nümunələrlə izah edir.
---	---	---

Nümunə:

- 1. Mühakimə yürütməkdə çətinlik çəkir.**
- 2. Mühakimələri mətndəki əsas fikri qismən əhatə edir.**
- 3. Əsas fikirlə bağlı sərbəst mühakimə yürüdə bilir.**
- 4. Fikirlərini müəllimin və yoldaşlarının verdiyi sualların köməyi ilə ifadə edir.**
- 5. Faktları dəqiq olmasa da, sərbəst fikir söyləyir.**
- 6. Fikirlərini dəqiq fakt və nümunələrlə əsaslandırır.**
- 7. Mətndəki sözlərin semantik xüsusiyyətlərini sualların köməyi ilə müəyyənləşdirir.**
- 8. Sözlərin semantik xüsusiyyətlərini yalnız tanış mətn daxilində müəyyənləşdirir.**
- 9. Tanış olmayan mətnə sözlərin semantik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir və nümunələrlə izah edir.**

SUMMATİV QİYMƏTLƏNDİRMƏDƏ İSTİFADƏ OLUNAN ÜSUL VƏ VASİTƏLƏR

Üsullar	Vasitələr
Yoxlama yazı işləri	Yoxlama yazı işləri üzrə qeydiyyat vərəqi
Layihə	Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən edilmiş meyar cədvəli
Şifahi sorğu	Şifahi sorğu üzrə qeydiyyat vərəqi
Test	Test tapşırıqları
Tapşırıqvermə	Tapşırıq, çalışma və laboratoriya işləri
Yaradıcılıq və əl işləri	Fənlərə müvafiq olaraq rəsmlər, hazırlanan məmulatlar və digər əl işləri

Kiçik summativ qiymətləndirmə

▪ Kiçik summativ qiymətləndirmə bəhs və ya bölmələrin sonunda müəllim tərəfindən, böyük summativ qiymətləndirmə isə yarımillərin sonunda ümumi təhsil müəssisəsinin rəhbərliyinin və ya orada yaradılan müvafiq komissiyanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır. Yekun qiymətləndirmə təhsil səviyyələrinin sonunda buraxılış imtahanları şəklində aparılır.

▪ Summativ qiymətləndirmələrin nəticələri keçirilən tarixdə sinif jurnalında qeyd olunur.

▪ Kiçik summativ qiymətləndirmə fənn kurikulumları tətbiq olunan siniflərdə bəhs və ya bölmələrin sonunda altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Onun nəticələri yarımillik qiymətlərin hesablanmasında nəzərə alınır.

Böyük summativ qiymətləndirmə

▪ **Böyük summativ** qiymətləndirmə vasitələri (test və tapşırıqlar) məktəb rəhbərliyinin təşkil etdiyi xüsusi komissiya tərəfindən hazırlanır.

▪ **Şagird I** yarımildə böyük summativ qiymətləndirmədə iştirak etmədikdə, bir ay müddətində onun böyük summativ qiymətləndirmədə iştirakı təmin edilir.

▪ **Summativ** qiymətləndirmədə iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

▪ **Şagird I** yarımildə böyük summativ qiymətləndirmədə iştirak etmədikdə, qış tətili dövründə onun

böyük summativ qiymətləndirmədə iştirakı təmin edilir.

- **Şagird** II yarımdə üzrlü səbəbdən böyük summativ qiymətləndirmədə iştirak etmədikdə, II yarımillik qiyməti çıxarılarəkən I böyük summativ qiymətləndirmədə aldığı qiymət həm də II böyük summativ qiymət hesab olunur.

- **Summativ** qiymətləndirmə tapşırıqları dörd nailiyyət səviyyəsinə uyğun (I səviyyə asan, II-III səviyyələr orta, IV səviyyə çətin) hazırlanır və qiymətlər düzgün cavabların sayına uyğun müəyyənləşdirilir.

- **Summativ** qiymətləndirmənin nəticələri 5 ballıq qiymət şkalası üzrə (1,2,3,4,5) rəqəmlə ifadə olunur və qiymətlər jurnala yazılır.

- **Şagirdin** üzrsüz səbəbdən iştirak etmədiyi II yarımdəki böyük summativ qiymətləndirmənin nəticəsi yarımillik qiyməti çıxarılarəkən "0" qəbul edilir.

- **Summativ qiymətləndirmədə** iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

Yarımillik qiymət

Yarımillik qiymət kiçik summativ qiymətlərin və yarımillik böyük summativ qiymətin əsasında müəyyən edilir. Kiçik summativlərin nəticələri 40%, böyük summativin nəticəsi 60 % olmaqla aşağıdakı düstura əsasən yarımillik qiymət çıxarılır.

$$Y = \frac{ksq_1 + ksq_2 + \dots + ksq_n}{n} \cdot \frac{40}{100} + BSQ \cdot \frac{60}{100}$$

Burada, Y - şagirdin yarımillik qiymətini;
 $ksq\ 1, ksq\ 2, \dots, ksq\ n$ - şagirdin müvafiq yarımil
ərzində kiçik summativ qiymətləndirmələrinin
nəticələrini;

n - müvafiq yarımildə keçirilən kiçik summativ
qiymətləndirmələrin sayını;

BSQ - yarımilliyin sonunda keçirilən böyük
summativ qiymətləndirmənin nəticəsini bildirir.

Şagirdin yarımillik və illik qiymətləri çıxarılarkən
yuvarlaqlaşdırma qaydası tətbiq edilir

Məsələn

▪ Şagird 1-ci yarımildə kiçik summativlərdən 3, 3, 4
və böyük summativdən 3 almışsa, qiymət aşağıdakı
kimi hesablanmalıdır:

$$Y_1 \equiv \frac{3+3+4}{3} \cdot \frac{40}{100} + 3 \cdot \frac{60}{100} = 3,1 \approx 3$$

İllik qiymət

▪ İllik qiymət isə aşağıdakı düsturla müəyyən
edilməlidir:

$$I = \frac{Y_1 + Y_2}{2}$$

▪ Burada I - illik qiymət, Y_1 və Y_2 - yarımillik
qiymətlərdir.

Məsələn, şagird I yarımildə 3, ikincidə isə 4 qiymət
alıbsa,

$$I = \frac{3+4}{2} = 3,5 \approx 4 \text{ olur.}$$

**Summativ qiymətləndirmə nəticələrinin hesablan-
ması:**

❖ Summativ qiymətləndirmə tapşırıqları asan, orta, çətin səviyyəli olmaqla hazırlanır və qiymətlər düzgün cavabların sayına uyğun müəyyənləşdirilir.

❖ Summativ qiymətləndirmədə sualların ümumi sayının

10%-nə qədər düzgün cavab verən “1”,

10% daxil olmaqla 20%-nə qədər düzgün cavab verən “2”,

20% daxil olmaqla 50%-nə qədər düzgün cavab verən “3”,

50% daxil olmaqla 80%-nə qədər düzgün cavab verən “4”,

80% daxil olmaqla 100%-ə qədər düzgün cavab verən “5” qiymətlə qiymətlə qiymətləndirilir.

Qiymətləndirmə tapşırıqları aşağıdakı ardıcılıqla tərtib edilir:

- Qiymətləndirmənin məqsədləri müəyyənləşdirilir.
- Şagirdlərin qiymətləndiriləcək idraki bacarıqları (məlumatlandırmaq, təhlil etmək, tədqiqat aparmaq, tətbiq etmək, reallaşdırma, hesabat vermək və s.) müəyyən edilir.
- Həmin məqsədlər və idraki bacarıqlarla uzlaşan tapşırıqlar tərtib edilir.
- Tapşırıqlara daxil olan hər bir sualın ağırlıq səviyyəsi nəzərə alınmaqla hissələrə bölünür, onlara uyğun meyarlar yazılır, mümkün yekun bal göstərilir.
- Sualların ağırlıq dərəcəsi, tətbiq olunacaq meyarlar və mümkün bal haqqında şagirdlərə məlumat verilir.

- Hər bir suala verilən cavablar yoxlandıqdan sonra nəticələr təhlil edilir və qiymətləndirilir.

Yazılı qiymətləndirmə aşağıdakı ardıcılıqla aparılır:

- Şagirdlərə fənnin tədris olunmuş bölməsini əhatə edən ev tapşırığı verilir, tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra müəllim tərəfindən nəzərdən keçirilir, növbəti dərstdə geniş təhlil olunur, buraxılan xarakterik səhvlər şagirdlərin nəzərinə çatdırılır.

- Yerinə yetirilmiş hər 2-3 ev tapşırığından sonra müəllimin nəzarəti altında yoxlama yazı işləri aparılır, müəyyən olunmuş meyarlarla qiymətləndirilir.

- Təlim mərhələsinin sonunda məktəb rəhbərliyinin nəzarəti altında yoxlama yazı işləri aparılır, onlar da müəyyən olunmuş meyarlarla qiymətləndirilir.

- Qiymətləndirmə prosesində üsul və vasitələrin düzgün seçilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Qiymətləndirmənin ən mühüm üsullarından biri **sözdür**: o, müəllimin psixoloji dayağını, təqdirini və tənbehini ifadə edə bilər.

QIYMƏTLƏNDİRMƏNİN “KEYFİYYƏT” ÜSULLARI

Təlim prosesində daha çox kəmiyyətə qiymətləndirmədən istifadə olunur. **Kəmiyyətə** qiymətləndirmə dedikdə rəqəmlər vasitəsi ilə şagirdin əldə etdiyi nəticələrinin ümumiləşdirilməsidir.

Yalnız “**kəmiyyətə** qiymətləndirmə” üsullarından istifadə etmək kifayət deyil. Onunla yanaşı, aşağıdakı

“keyfiyyətə qiymətləndirmə” üsullarından istifadə etmək məqsədəuyğundur.

- ❖ **Yazı və yoxlama işlərində konstruktiv qeydlər;**
- ❖ **“portfolio” sistemi;**
- ❖ **Verbal(sözlə);**
- ❖ **Qarşılıqlı qiymətləndirmə;**
- ❖ **Özünüqiymətləndirmə;**
- ❖ **Reytinqin çıxarılması;**
- ❖ **Rənglərlə qiymətləndirmə;**
- ❖ **Şəkillərlə qiymətləndirmə;**
- ❖ **Emosional münasibət yolu ilə qiymətləndirmə;**
- ❖ **Meyar cədvəli;**
- ❖ **Refleksiya.**

DƏRSLİK KOMPLEKTİ

DƏRSLİK-Məzmun standartlarının reallaşdırılması üçün mühüm vasitə olub müəllim-şagird (tədris-təlim) fəaliyyətinin tənzimlənməsinə xidmət edir.

İŞ DƏFTƏRİ-Şagirdlərin təlim prosesində əldə etdikləri biliklərin müstəqil şəkildə tətbiqinə imkan yaradan vasitədir.

MÜƏLLİM ÜÇÜN VƏSAİT-Təlimin səmərəli təşkilində müəllim üçün istiqamətverici rol oynayır.

DƏRSLİK KOMPLEKTİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

- Təhsil prosesində müəllim-şagird fəaliyyətinin tam təsəvvür olunmasını və üzvi şəkildə əlaqələndirilməsini təmin edir.

- Müəllimin planlaşdırmadan qiymətləndirməyə qədər bütün fəaliyyətini istiqamətləndirir.

- Təlim prosesində şagirdlərin müstəqilliyinin və tətbiq bacarıqlarının genişlənməsinə imkan yaradır.

TEZAURUS

Kurikulum - təhsilin məzmunu, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün məsələləri özündə əks etdirən konseptual sənəddir.

Milli kurikulum - ölkə miqyasında təhsilin hər bir pilləsindəki fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinə imkan yaradan və onları istiqamətləndirən konseptual sənəddir.

Fənn kurikulumu - fənn üzrə fəaliyyətləri istiqamətləndirən konseptual sənəddir.

Azərbaycan dili fənninin kurikulumu - ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan dili təliminin məqsəd və vəzifələrini, ayrı-ayrı təlim pillələri üzrə məzmun xətlərini və standartlarını, onların reallaşdırılması üçün fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirən konseptual sənəddir.

Təlimin məzmunu - şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş bacarıqlar şəklində ifadə edilən təlim nəticələrinin (təlim standartlarının) məcmusudur.

Təlim nəticəsi - müəyyən bir mərhələdə mənimsənilməsi nəzərdə tutulan və əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş təlim nailiyyətlərinin konkret bir səviyyəsidir.

Məzmun xətti - fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşmasını təmin etmək üçün müəyyən olunan məzmunun zəruri hissəsidir.

Məzmun standartı - dövlətin təhsil alanların bilik və bacarıq səviyyəsinə qoyduğu dövlət tələbidir.

Alt standart - əsas standartda ifadə olunmuş fikrin müəyyən hissəsidir.

Qiymətləndirmə standartı - təhsil alanların nailiyyət səviyyəsinə qoyulan dövlət tələbidir.

Təlim strategiyası - təhsil prosesində istifadə olunan forma, metod, üsul və vasitələrin məcmusudur.

İnteqrasiya - müəyyən təhsil sistemi çərçivəsində şagirdlərin tərəküründə dünyanın bütöv və bölünməz obrazını formalaşdırmaq, onları inkişaf və özünüinkişafa istiqamətləndirmək məqsədilə təlimin bütün məzmun komponentləri arasında struktur əlaqələri qurmağı və onları sistemləşdirməyi tələb edən didaktik prinsipdir. Dünyanın təhsil təcrübəsində şaquli və üfüqi olmaqla onun iki növündən istifadə edilir.

Nəticəyönümlülük - yeni kurikulumların hazırlanmasında nəzərə alınmış əsas prinsiplərindən biridir. Bu prinsipin tələbinə görə müəyyən olunmuş bacarıqlardan ibarət zəruri məzmun nəticələr formasında verilir.

Şəxsiyyətyönümlülük - Milli Kurikulumun hazırlanması zamanı nəzərə alınmış didaktik

prinsiplərdən biridir. Onun tələbinə görə, kurikulumların tərkibində olan təlim standartları, strategiyaları və qiymətləndirmə mexanizmləri şagird şəxsiyyətində idraki, hissi və psixomotor bacarıqlar əsasında yaranan keyfiyyətlərin formalaşmasına yönəlir. Çox vaxt bu keyfiyyətlər kompetensiyalar (səriştələr, qabiliyyətlər), dəyərlər və ya mədəniyyət terminləri ilə ifadə edilir.

Təhsildə qiymətləndirmə sistemi - beynəlxalq milli və məktəb səviyyələrində aparılan qiymətləndirməni əhatə edir. Orada zəruri məzmunun (qiymətləndirmə standartlarının), vasitələrin (test, sual və s.), formaların, üsulların müəyyənləşdirilməsini və onların reallaşdırılmasına aid prosedurları özündə birləşdirir.

Tədris vahidi - dərslikdəki mözuların tematik qrupudur.

Resurslar - məzmun standartlarının reallaşmasında istifadə olunan təlim vasitələridir.

Şagird nəliyyətləri - bilik və bacarıqlar əsasında qazanılan dəyərlər.

Dəyərlər - şəxsiyyəti şətləndirən kefiyyətdir.

Pedaqoji innovasiya - təhsil müəssisələrində, pedaqoji nəzəriyyələrdə, müəllim və şagirdlərin fəaliyyətlərində, təlim-tərbiyənin məzmununda, forma, üsul və vasitələrində, idarəetmədə, məqsəd və nəticələrdə, ümumiyyətlə, pedaqoji sistemdə baş verən yeniliklərdir.

Fəal (interaktiv) təlim - şagirdlərin idrak fəallığına əsaslanır, təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitinin yaradılmasını tələb edir.

İdrak fəaliyyəti - idrak prosesində həyata keçirilən fəaliyyətdir. Psixoloqların fikrincə, idrak fəaliyyətində bilmək, anlamaq, tətbiq etmək, təhlil etmək, sintez etmək və dəyərləndirmək əsas mərhələlər hesab olunur. Müasir təhsil konsepsiyasına görə, şagirdin təlim fəaliyyətinin psixopedaqoji əsasını məhz həmin parametrlər təşkil edir. Ona görə də “hafizə məktəbi”ndən fərqli olaraq “təfəkkür məktəbi”ndə təlim standartları hazırlanarkən onlar əsas götürülür.

ƏDƏBİYYAT

1. “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası”.

“Azərbaycan müəllimi ” qəzeti, 6 fevral, 2009

2. Azərbaycan Respublikası Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı. Bakı, 1999

3. Abbasov Ə., Balakışiyev Ş., Əliyeva B., Xudiyeva G., Süleymanova A. Azərbaycan dili və ədəbiyyat. Metodika və təcrübə. Bakı: Orxan, 2005

4. Abbasov Ə. Yeni kurikulumların səciyyəvi xüsusiyyətləri//Kurikulum, 2009, № 1

5. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu, 2006

6. Aslanov Y.Y. Ədəbiyyat tədrisi: Ənənə və müasirlik. Bakı: APU-nun nəşri, 2011

7. Dadaşov A. Təhsil siyasəti. Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım fondu. Bakı, 2005

8. Əhmədov Ə. Ümumtəhsil sistemində kurikulum islahatları//Kurikulum, 2008, № 1

9. Həsənlı B. Ədəbiyyatın tədrisi metodikasını. Bakı, 2011
10. İntegrativ Kurikulum. Münhen, Niderland, Cito, 2006
11. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. Bakı: RS Poliqraf, 2010
12. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 5 sentyabr, 2009
13. Ümumi Təhsil Pİlləsinin Dövlət Standartı və Proqramları (Kurikulumları). 2010
14. Ümumtəhsil məktəblərinin I-IV sinifləri üçün fənn kurikulumları. Bakı, 2008

Mündəricat

Ön söz.....	3
Milli kurikulumun əsas xüsusiyyətləri.....	6
Fənn kurikulumunun strukturu və məzmunu.....	11
Müasir kurikulumlar və təlim strategiyaları.....	18
Fəal təlim forma və üsulları.....	19
Fəal / interaktiv təlimin üsul və texnikaları.....	31
Təlim fəaliyyətinin planlaşdırılması.....	33
Fəal dərs nümunələri.....	35
Ümumtəhsil məktəblərində məktəbdaxili	
qiymətləndirmə qaydaları.....	46
Məktəbdaxili qiymətləndirmə.....	50
Qiymətləndirmə üsulları.....	53
Qiymətləndirmənin “keyfiyyət” üsulları.....	65
Dərslik komplekti.....	67
Tezaurus.....	68
Ədəbiyyat.....	74